

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการดำเนินงานตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D) ของโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดเลย ผู้วิจัยได้ศึกษา เอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวการดำเนินงานนโยบายด้านการจัดการศึกษา
 - 1.1 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
 - 1.2 มาตรฐานการศึกษาของชาติ
 - 1.3 นโยบายรัฐบาลด้านการศึกษา
 - 1.4 แนวทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง
2. แนวคิดการดำเนินงานตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D)
 - 2.1 แผนยุทธศาสตร์ตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D) กระทรวงศึกษาธิการ
 - 2.2 เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3D
 - 2.3 การประเมินสถานศึกษาในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดภายใต้ยุทธศาสตร์ “รั้วโรงเรียน” และนโยบายด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด (Drug-Free)
 - 2.4 การประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การบริหารจัดการสถานศึกษาตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D)
 - 3.1 การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน
 - 3.2 การบริหารแบบมีส่วนร่วม
 - 3.3 การบริหารจัดการความรู้
4. การวิจัยเชิงคุณภาพ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการศึกษา

1. แนวการดำเนินงานนโยบายด้านการจัดการศึกษา

1.1 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.

2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีความมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษาไว้ว่า มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพ กฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีแนวทางในการจัดการศึกษา ดังนี้ มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถ เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้ 1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบ การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 2) ความรู้ และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน 3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา 4) ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทย อย่างถูกต้อง 5) ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

1.2 มาตรฐานการศึกษาของชาติ

มาตรฐานการศึกษาของชาติเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ต้องให้เกิดขึ้น เพื่อให้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบการประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา ซึ่งคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการอาชีวศึกษา และคณะกรรมการอุดมศึกษา ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถนำไปใช้กำหนดแนวทางการพัฒนาและจัดการศึกษา เพื่อประกันว่าผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษา ที่มีคุณภาพเต็มตามศักยภาพและตรงตามความต้องการ อย่างคุ้มค่า เสมอภาคและเป็นธรรม โดยมี เป้าหมายของการจัดการศึกษาอยู่ที่การพัฒนาคนไทยทุกคนให้เป็นคนเก่งคนดีและมีความสุข มีการ พัฒนาที่เหมาะสมกับช่วงวัย พัฒนาคณะตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ตรงตามความต้องการ ทั้งในด้านสุขภาพ ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ ทักษะ คุณธรรมและจิตสำนึกที่พึงประสงค์ อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข แนวทางในการจัดการศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญและการบริหาร โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนเห็นแบบอย่างที่ดี ได้ฝึกการคิด ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่หลากหลาย ตรงตามความต้องการ และมีความสุขใน การเรียนรู้ ครู ศึกษานิเทศก์ ผู้เรียนเป็นรายบุคคล เตรียมการสอน และสื่อที่ผสมผสานความรู้สากล กับภูมิปัญญาไทย จัดบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ จัดหาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อพัฒนา ความคิดของผู้เรียนอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์ อีกทั้งยังมีแนวทางการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ให้เข้มแข็ง โดยการเรียนรู้ ความรู้ นวัตกรรม สื่อ และเทคโนโลยี เป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาสู่สังคมแห่งความรู้ การส่งเสริมและสร้างกลไกเพื่อให้คนไทยทุกคน มีโอกาสและทางเลือกที่จะเข้าถึงปัจจัยและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตด้วยรูปแบบและวิธีการที่ หลากหลาย มุ่งเน้นการได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคมจะนำมาซึ่งการพัฒนาคุณภาพ ประสิทธิภาพ และขีดความสามารถของคนไทยในการพัฒนาประเทศ รวมทั้งการเพิ่มศักยภาพการ แข่งขันของประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553)

1.3 นโยบายรัฐบาลด้านการศึกษา

1.3.1 ปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ โดยปฏิรูปโครงสร้างและการบริหารจัดการ ปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ และระดมทรัพยากรเพื่อการปรับปรุงการบริหารจัดการ การศึกษาตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษา พัฒนาคู่มือ พัฒนาระบบการคัดเลือก เข้าสู่มหาวิทยาลัย พัฒนาหลักสูตร รวมทั้งปรับหลักสูตรวิชาแกนหลักรวมถึงวิชาประวัติศาสตร์ ปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน พัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์ ปรับบทบาทการศึกษานอกโรงเรียน เป็นสำนักงานการศึกษาตลอดชีวิต และจัดให้มีศูนย์การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม

ในแต่ละพื้นที่ ตลอดจนส่งเสริมการกระจายอำนาจให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อนำไปสู่เป้าหมายคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นคุณธรรมนำความรู้อย่างแท้จริง

1.3.2 ส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ โดยมุ่งเน้นในระดับอาชีวศึกษา และอุดมศึกษา เพื่อให้สนองตอบความต้องการด้านบุคลากรของภาคเศรษฐกิจ

1.3.3 พัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ได้ครุดี ครูเก่ง มีคุณธรรม มีคุณภาพ และมีวิสัยทัศน์ที่สูงขึ้น ลดภาระงานครูที่ไม่เกี่ยวกับการเรียนการสอนตามโครงการคืนครูให้นักเรียน มีการดูแลคุณภาพชีวิตของครูด้วยการปรับโครงสร้างหนี้และจัดตั้งกองทุนพัฒนาคุณภาพชีวิตครู ควบคู่ไปกับการลงทุนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่เน้นการพัฒนาเนื้อหาสาระและบุคลากรให้พร้อมรองรับและใช้ประโยชน์จากระบบเทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างคุ้มค่า

1.3.4 จัดให้ทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาฟรี 15 ปี ตั้งแต่ ระดับอนุบาลไปจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย พร้อมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการให้เกิดความเสมอภาคและความเป็นธรรมในโอกาสทางการศึกษาแก่ประชากรในกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทั้งผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้อยู่ในสถานะยากลำบาก ผู้บกพร่องทางร่างกายและสติปัญญา และชนต่างวัฒนธรรม รวมทั้งยกระดับการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กในชุมชน

1.3.5 ยกกระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาไปสู่ความเป็นเลิศ โดยการจัดกลุ่มสถาบันการศึกษาตามศักยภาพปรับเงินเดือนค่าตอบแทนของผู้สำเร็จการศึกษาระดับอาชีวศึกษาให้สูงขึ้น โดยภาครัฐเป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างของการใช้ทักษะอาชีวศึกษาเป็นเกณฑ์กำหนดค่าตอบแทนและความก้าวหน้าในงาน ควบคู่กับการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมด้วยการเพิ่มขีดความสามารถด้านการวิจัยและพัฒนา

1.3.6 ปรับปรุงระบบการบริหารจัดการกองทุนให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา ให้มีการประណอมและไถ่เก็ลยหนี้ รวมทั้งขยายกองทุนให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาเพิ่มขึ้นเพื่อให้ประชาชนมีโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและปริญญาตรีเพิ่มขึ้น

1.3.7 ส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน และประชาชนใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศเชิงสร้างสรรค์อย่างชาญฉลาด เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้

1.3.8 เร่งรัดการลงทุนด้านการศึกษาและการเรียนรู้อย่างบูรณาการในทุกระดับการศึกษาและในชุมชน โดยใช้พื้นที่และโรงเรียนเป็นฐานในการบูรณาการทุกมิติ และยึดเกณฑ์การประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาเป็นหลักในการยกระดับคุณภาพโรงเรียนที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน และส่งเสริมความเป็นเลิศของมหาวิทยาลัยไปสู่การเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาและวิจัยพัฒนาในภูมิภาค รวมทั้งเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดกลางวิจัย
วันที่..... 12 มี.ค. 2556
เลขทะเบียน..... 209129
เลขเรียกหนังสือ.....

ตลอดชีวิตในชุมชน โดยเชื่อมโยงบทบาทสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันทาง
ศาสนา (สำนักเลขาธิการคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2551)

1.4 แนวทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง

จากการประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ผ่านมา การศึกษาวิจัยทางการศึกษา และปัจจัยทิศทางการศึกษาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการศึกษาไทยในอนาคต ทั้งการประกาศใช้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 นโยบายการศึกษาของรัฐบาลปัจจุบัน และ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร พลังงานและสิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเคลื่อนย้ายคน เงิน เทคโนโลยี ข้อมูล ข่าวสาร และความรู้อย่างเสรี ดังนั้นจึงได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง บนพื้นฐานของหลักการและแนวทางแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 โดยมีหลักการและกรอบแนวคิด ที่เน้นการปฏิรูประบบการศึกษา และการเรียนรู้ เสนอกลไกที่จะก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่ส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบและพิจารณาระบบการศึกษาและเรียนรู้ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบการพัฒนาประเทศ ซึ่งต้องเชื่อมโยงกับการพัฒนาระบบอื่น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม เกษตรกรรม สาธารณสุข การจ้างงาน เป็นต้น จากหลักการและกรอบแนวคิดดังกล่าว จึงได้กำหนด วิสัยทัศน์ไว้ว่า คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ซึ่งในการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ อย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการ เรียนรู้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพในทุกระดับทุกประเภทการศึกษา โดยมีเป้าหมาย ภายในปี 2561 การปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นประเด็นหลักสามประการ คือ 1) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเรียนรู้ของคนไทย 2) โอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนทุกส่วนของสังคมในการบริหารและจัดการสถานศึกษา ซึ่งทั้ง สามประการนี้จะส่งผลให้คนไทยยุคใหม่ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่านและมีนิสัย ใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม สามารถทำงานเป็นกลุ่ม มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึกและความภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รังเกียจการทุจริต และต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง และสามารถก้าวทันโลก นอกจากนี้ผู้เรียนทุกระดับทุกประเภทการศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น กำลังแรงงานและผู้สูงอายุได้รับการศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น

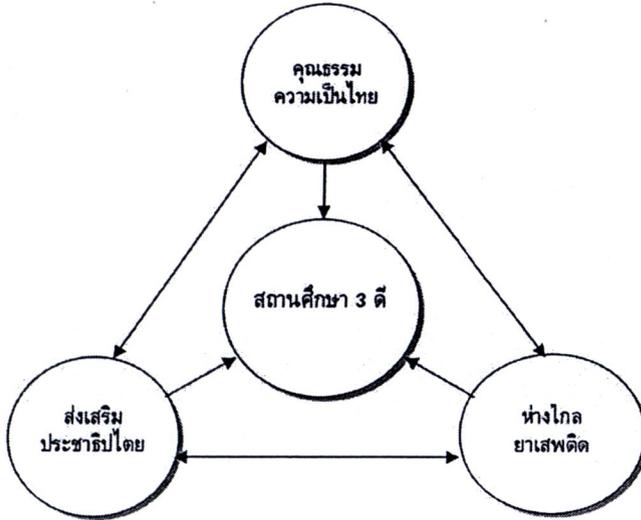
มีทักษะและความรู้พื้นฐานทั้งในการดำรงชีวิตและในการทำงานอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เด็กก่อนวัยเรียนได้รับการพัฒนาและเตรียมความพร้อมให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาการตามวัย มีความพร้อมศึกษาเรียนรู้ในระดับสูงขึ้น ผู้ด้อยโอกาส ขาดไร้ พิกัดหรือทุพพลภาพ ผู้อยู่ในสภาวะ ขาดลำบาก บกพร่องทางร่างกายและสติปัญญา และชนต่างวัฒนธรรม ได้รับการบริการการศึกษาที่มี คุณภาพอย่างทั่วถึงและเสมอภาค (ศูนย์ข้อมูลข่าวสารปฏิรูปประเทศไทย, 2553)

2. แนวคิดการดำเนินงานตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D)

การสังเคราะห์แนวคิดทางการดำเนินงานตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D) ผู้วิจัยได้ศึกษา จากเอกสาร หลักฐาน แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามนโยบาย 3D สรุปได้ ดังนี้ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

2.1 แผนยุทธศาสตร์ตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D) กระทรวงศึกษาธิการ

2.1.1 กรอบแนวคิด การจัดการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน กระบวนการจัดการศึกษาที่สมบูรณ์จึงเปรียบเสมือนเหรียญสองด้าน คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน และจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาแต่ละช่วงชั้น เพื่อสร้างองค์ความรู้ กระบวนการ คิดวิเคราะห์ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ มีทักษะการดำรงชีวิตที่เกิดจาก การฝึกหัด สามารถใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง และประกอบอาชีพ อีกด้านหนึ่ง คือ การบ่มเพาะ ปลูกฝัง ปลูกจิตสำนึกให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงตนอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สถานศึกษา ทุกระดับ ทุกสังกัด และหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน และร่วมจัดการศึกษา จึงมี ส่วนสำคัญในการจัดการเรียนการสอน และจัดกิจกรรมที่จะส่งเสริมสนับสนุน และพัฒนาผู้เรียน อย่างเหมาะสม โดยการประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน จัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นภารกิจทั้ง 3 ด้าน (3D) ได้แก่ ด้านการประชาธิปไตย (Democracy) ด้านคุณธรรมจริยธรรม และความเป็นไทย (Decency) และด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด (Drug-Free)

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

2.1.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน

1) ด้านประชาธิปไตย (Democracy) มีความตระหนัก เห็นความสำคัญ ศรัทธา และเชื่อมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งรังเกียจการทุจริต และต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง

2) ด้านคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย (Decency) มีคุณธรรมจริยธรรม ความดีงาม รู้ผิดชอบชั่วดี มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และยึดถือปฏิบัติอยู่ในวิถีชีวิต

3) ด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด (Drug - Free) รู้จักหลีกเลี่ยงห่างไกลยาเสพติด

2.1.3 วิสัยทัศน์ มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่ 3 ด้าน คือ ด้านประชาธิปไตย ด้านคุณธรรมจริยธรรม และความเป็นไทย และด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติดอย่างยั่งยืน

2.1.4 พันธกิจ

1) จัดการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตย ด้านคุณธรรม จริยธรรมและความเป็นไทย และด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด

2) ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานสถานศึกษาสู่ระดับ 3

2.1.5 ยุทธศาสตร์

1) สถานศึกษามีระบบการบริหารจัดการที่ดี มุ่งมั่นพัฒนาโดยยึดหลักธรรมาภิบาล

2) มีการจัดการเรียนการสอน และจัดกิจกรรมที่เน้นการสร้างองค์ความรู้และลักษณะ

3 ดี แก่ผู้เรียน

3) จัดสภาพแวดล้อม และบรรยากาศการทำงานให้เป็นแบบอย่างที่ดี เอื้อต่อการเรียนรู้ และพัฒนาผู้เรียน

2.1.6 เป้าประสงค์

1) ผู้เรียนได้รับการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างมีคุณภาพ และมาตรฐาน ตามนโยบาย 3 ดี ด้านประชาธิปไตย ด้านคุณธรรม จริยธรรมและความเป็นไทย และด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด

2) สถานศึกษาได้รับการรับรองคุณภาพ และมาตรฐานระดับ 3 ดี ด้านประชาธิปไตย ด้านคุณธรรมจริยธรรม และความเป็นไทย และด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด

2.1.7 ตัวชี้วัดและเป้าหมาย

1) ร้อยละของจำนวนผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3 ดี (ร้อยละ 80)

2) ร้อยละของจำนวนครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา มีองค์ความรู้และการปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3 ดี (ร้อยละ 80)

3) ร้อยละของจำนวนสถานศึกษาที่มีการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามเกณฑ์คุณภาพระดับ 3 ดี (ร้อยละ 100)

4) ร้อยละของจำนวนสถานศึกษาที่ผ่านเกณฑ์การประเมินคุณภาพระดับ 3 ดี (ร้อยละ 80)

5) ร้อยละของจำนวนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่มีระบบบริหารจัดการความรู้ และให้การสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาจนผ่านเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3 ดี (ร้อยละ 80)

2.1.8 กลยุทธ์

1) เร่งรัดพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนทุกระดับ

2) จัดการเรียนรู้ ด้านประชาธิปไตย ด้านคุณธรรม จริยธรรมและความเป็นไทย และด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด ในระบบการศึกษา

3) พัฒนาคู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีองค์ความรู้ และทักษะการจัดกิจกรรมที่มีคุณภาพ

4) พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และสื่อเพื่อการเรียนรู้

5) ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาพัฒนาเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ 3 ดี

ตารางที่ 1 หน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการ

หน่วยงาน/ส่วนราชการ	บทบาทหน้าที่
สำนักงานรัฐมนตรี	<ul style="list-style-type: none"> - ประสานการกำหนดนโยบายสู่การปฏิบัติ - ประสานการติดตาม ผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบาย
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ - สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย - สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดแผนยุทธศาสตร์และแนวทางการดำเนินงานตามนโยบายสถานศึกษา 3D - จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางการดำเนินงานตามนโยบายสถานศึกษา 3D - พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ 3D - สนับสนุนให้ระบบเครือข่ายในพื้นที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน - กำกับ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - จัดทำเกณฑ์ประเมินมาตรฐานคุณภาพ 3D ให้เป็นเกณฑ์มาตรฐานระดับประเทศ
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	<ul style="list-style-type: none"> - จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางการดำเนินงานตามนโยบายสถานศึกษา 3D - พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ 3D - สนับสนุนให้ระบบเครือข่ายในพื้นที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน - กำกับ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานสถานศึกษาในสังกัด
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางการดำเนินงานตามนโยบายสถานศึกษา 3D - พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ 3D - สนับสนุนให้ระบบเครือข่ายในพื้นที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

ตารางที่ 1 หน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการ (ต่อ)

หน่วยงาน/ส่วนราชการ	บทบาทหน้าที่
สำนักงานคณะกรรมการ การอุดมศึกษา	- กำกับ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานสถานศึกษาใน สังกัด
สำนักงานคณะกรรมการ การอุดมศึกษา	- จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางการดำเนินงานตาม นโยบายสถานศึกษา 3D - พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ 3D - สนับสนุนให้ระบบเครือข่ายในพื้นที่มีส่วนร่วมในการ ดำเนินงาน - กำกับ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานสถานศึกษาใน สังกัด
สำนักงานคณะกรรมการ การอาชีวศึกษา	- จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางการดำเนินงานตาม นโยบายสถานศึกษา 3 D - พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ 3 D - สนับสนุนให้ระบบเครือข่ายในพื้นที่มีส่วนร่วมในการ ดำเนินงาน - กำกับ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานสถานศึกษาใน สังกัด

2.1.9 แนวทางการดำเนินงานตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี

1) หลักการ สถานศึกษาทุกระดับ ทุกสังกัด ต้องจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามนโยบายสถานศึกษา 3 D ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านประชาธิปไตย (Democracy) ด้านคุณธรรม จริยธรรมและความเป็นไทย (Decency) และด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด (Drug - Free) เมื่อดำเนินการจัดกิจกรรมเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพที่กำหนด ให้เสนอหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายในพื้นที่พิจารณาคัดเลือกตามลำดับจนถึงกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อขอรับใบประกาศเกียรติคุณจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เกณฑ์การประเมินคุณภาพสถานศึกษา 3 D จะพิจารณาคัดเลือกโดยผ่านการรับรองจากคณะกรรมการสถานศึกษา องค์กรหรือหน่วยงานในพื้นที่ ชุมชน และหน่วยงานต้นสังกัดตามลำดับ

2) ขั้นตอนการดำเนินงานคัดเลือกสถานศึกษา 3 D มีจัดทำรายละเอียดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3 ดี (3D) โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ คือ มีการพัฒนาครู อาจารย์

และบุคลากรในการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา มีการจัดการเรียนการสอนและจัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองและมีผลการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ชุมชน องค์กรหรือเครือข่ายในพื้นที่มีส่วนร่วม และมีการกำหนดแผนการดำเนินงาน ประกาศ นโยบายและแนวทางการดำเนินโครงการ จัดกิจกรรมประกวดตราสัญลักษณ์และเรียงความเรียง นโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D) กำหนดเกณฑ์การประเมินมาตรฐานและคุณภาพสถานศึกษา 3 ดี หน่วยงานที่ได้รับมอบหมายระดับเขตพื้นที่ เขตตรวจราชการ พิจารณาคัดเลือกเพื่อค้นหาสถานศึกษา แบบอย่าง จัดกิจกรรมนำเสนอผลการดำเนินงานของสถานศึกษาเพื่อขยายผล มอบหมายผู้ตรวจ ราชการกระทรวงศึกษาธิการ และ สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษา ตรวจสอบติดตาม และประเมินผลการจัดกิจกรรมโครงการของสถานศึกษา ประกาศผลการพิจารณาคัดเลือกสถานศึกษา และจัดพิธีมอบรางวัล มีการดำเนินการตามแผนการดำเนินงาน เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์สร้างการมี ส่วนร่วมโดยจัดประกวดตราสัญลักษณ์ให้นักเรียน นักศึกษา เสนอผลงานเพื่อใช้เป็นเครื่องหมายใน การรณรงค์ ดำเนินการคัดเลือกและประเมินผล โดยมอบหมายความรับผิดชอบในทุกระดับ ดังนี้ ระดับจังหวัด มอบหมายให้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทุกเขต ดำเนินการคัดเลือกและประเมินผล สถานศึกษาทุกระดับทุกสังกัด ระดับเขตตรวจราชการ มอบหมายให้สำนักบริหารยุทธศาสตร์และ บูรณาการการศึกษาทุกเขต ดำเนินการคัดเลือกและประเมินผลสถานศึกษาภายในเขตตรวจราชการ โดย มีผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมทั้งผู้แทนขององค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็น คณะกรรมการ ระดับประเทศ มอบหมายให้ องค์กรหลักและหน่วยงานที่มีสถานศึกษาในสังกัดร่วม ดำเนินการ โดยมีสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นฝ่ายเลขานุการ

3) แนวทางกิจกรรม เป็นกิจกรรมเชิงลึกที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ ที่มุ่งเป้าหมายทำให้ ผู้เรียนมีประชาธิปไตย ต่อต้านการทุจริตซื้อสิทธิ์ขายเสียง อยู่ในมโนสำนึก รู้ผิดชอบชั่วดี มีวิถีปฏิบัติ อันดีงามในชีวิตจริง และมีส่วนร่วมต่อต้านยาเสพติดอย่างจริงจัง

4) หลักการจัดกิจกรรม กำหนดในแผนงาน/โครงการประจำปีของสถานศึกษา สอดแทรกในเนื้อหาวิชาในการจัดกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่ครอบคลุม ทั้ง 3 ด้าน ดำเนินการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ท้องถิ่น

5) ตัวอย่างกิจกรรม ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตย ต้องมีความสอดคล้องกับ บริบทของสถานศึกษาและชุมชน เช่น เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กิจกรรม อบต.น้อย/เทศบาลน้อย จัด ให้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ มีการดำเนินงานสถานักเรียนนักศึกษา กรรมการนักเรียนนักศึกษา การจัดค่ายประชาธิปไตย/ กิจกรรมประชาธิปไตยลงสู่ชุมชน การส่งเสริมกิจกรรมสร้างสำนึกความ รักชาติ มีการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษา ด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นไทย ต้องมีความสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา วัด ศาสนสถาน และ

ชุมชน เช่น ส่งเสริมครูพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมจิตอาสา ค่ายพุทธบุตร พุทธธรรม ค่ายคุณธรรมจริยธรรม จัดให้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนา กิจกรรมที่ส่งเสริมการนิยมไทย ประวัติศาสตร์ชาติไทย หรือความภูมิใจในความเป็นไทย มีการบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น การคัดกรองกลุ่มเสี่ยง การช่วยเหลือแบบเพื่อนช่วยเพื่อน ทำให้จำนวนนักเรียน นักศึกษา ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงลดลง ส่งเสริมกิจกรรมที่เหมาะสม เช่น กิจกรรมนักเรียนแกนนำ ครูแกนนำ กิจกรรมรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ (สถานศึกษาปลอดบุหรี่) กิจกรรม/ชมรม TO BE NUMBER ONE การประกวดดนตรี แข่งขันกีฬา เปิดเวทีให้แสดงออก การจัดนิทรรศการความรู้ การบริหารจัดการด้านสวัสดิศึกษา เช่น การขจัดมูมอับลับตา มีแหล่งเรียนรู้ด้านยาเสพติด มีการประสานความร่วมมือการดำเนินงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่น (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

2.2 เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3D

เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3D จัดทำขึ้นเพื่อให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นเกณฑ์พิจารณาในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบายสถานศึกษา 3D โดยสามารถปรับใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน และบริบทของสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย (สำนักกิจการพิเศษ, 2552)

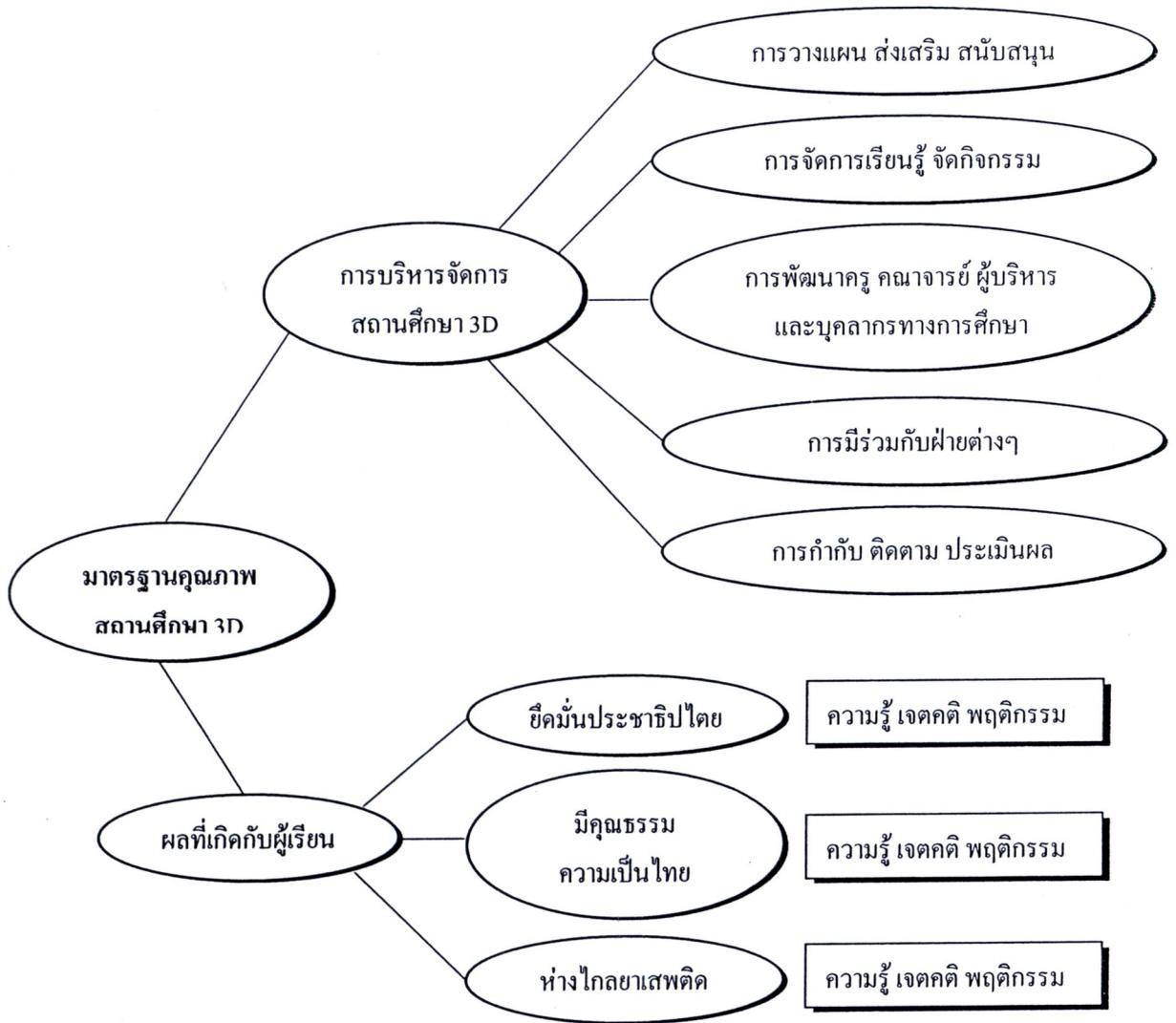
2.2.1 มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3D

สถานศึกษา 3D หมายถึง สถานศึกษาที่มีการบริหารจัดการ มีผลการพัฒนานักเรียนตามเป้าประสงค์ 3D ได้แก่ Democracy (ยึดมั่นประชาธิปไตย) Decency (มีคุณธรรม ความเป็นไทย) และ Drug-free (ห่างไกลยาเสพติด) มีนวัตกรรมและเป็นแบบอย่างที่ดีควรมีมาตรฐาน 2 ด้าน ประกอบด้วย

1) ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา 3D สถานศึกษามีกระบวนการจัดการเพื่อเร่งรัดพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยมีการวางแผนการจัดทำกิจกรรม จัดสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานศึกษามีความร่วมมือกับทุกฝ่ายและการติดตามประเมินผลตามแนวทางการดำเนินงานของสถานศึกษา 3D ได้แก่ การวางแผนพัฒนาสถานศึกษาตามแนวนโยบายสถานศึกษา 3D และส่งเสริมสนับสนุนทรัพยากร บุคลากรและสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดการเรียนรู้ จัดกิจกรรมด้านประชาธิปไตย ด้านคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย ด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด การพัฒนาครู คณาจารย์ ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีองค์ความรู้และทักษะการปฏิบัติงาน

ที่มีคุณภาพ การมีส่วนร่วมกับทุกฝ่ายในการดำเนินงานแนวนโยบายสถานศึกษา 3D การกำกับ ติดตาม ให้สถานศึกษาพัฒนาเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ 3D

2) ด้านผลที่เกิดกับผู้เรียน สถานศึกษาจัดการศึกษาและจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความรู้ มีเจตคติที่ดีและมีพฤติกรรมตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้ง 3 ด้าน (3D) ได้แก่ Democracy ยึดมั่นประชาธิปไตย มีความตระหนักเห็นความสำคัญ ศรัทธา และเชื่อมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระพรหมมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รังเกียจการทุจริตและต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง Decency มีคุณธรรมความเป็นไทย ต้องเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ความดีงาม รู้ผิดชอบชั่วดี มีจิตสำนึก ความภาคภูมิใจ และยึดถือปฏิบัติอยู่ในวิถีชีวิตแห่งความเป็นไทย Drug-Free ห่างไกลยาเสพติด ต้องรู้จักหลีกเลี่ยง ป้องกันตนเองให้ห่างไกลยาเสพติด

ภาพที่ 2 มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3D (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552)

ตารางที่ 2 มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3 ดี และตัวบ่งชี้

มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3 ดี	ตัวบ่งชี้
1. การบริหารจัดการ	
<p>1.1 การวางแผนพัฒนาสถานศึกษาตามแผนนโยบายสถานศึกษา 3 ดี และส่งเสริมสนับสนุนทรัพยากร บุคลากร และสิ่งอำนวยความสะดวก</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. สถานศึกษามีการกำหนดนโยบายการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาตามแผนนโยบาย 3 ดี 2. มีการกำหนดผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานตามแผนพัฒนาสถานศึกษาตามแผนนโยบายสถานศึกษา 3 ดี
	<ol style="list-style-type: none"> 3. มีการส่งเสริม สนับสนุนทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาสถานศึกษาตามแผนนโยบาย 3 ดี
<p>1.2 การจัดการเรียนรู้ จัดกิจกรรมด้านประชาธิปไตย ด้านคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นไทย และด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามคุณภาพ 3 ดี 2. มีโครงสร้างสาระการเรียนรู้และแผนกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 3 ดี 3. มีการจัด โครงการ / กิจกรรมด้านประชาธิปไตย ด้านคุณธรรม และความเป็นไทย และด้านห่างไกลยาเสพติด ตามนโยบายของต้นสังกัด 4. มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อมาใช้เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ 5. มีการสรรสร้างนวัตกรรม / โครงการ / กิจกรรมด้านประชาธิปไตย ด้านคุณธรรม และความเป็นไทย และด้านห่างไกลยาเสพติดที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา
<p>1.3 การพัฒนาครู คณาจารย์ ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีองค์ความรู้และทักษะการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. สถานศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจแก่ครู คณาจารย์ ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาสถานศึกษา 3 ดี 2. ครู คณาจารย์ ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายสถานศึกษา 3 ดี และสามารถนำสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3. ครู คณาจารย์ ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา มีคุณธรรม จริยธรรม มีความมุ่งมั่นและอุทิศตนในการทำงานและเป็นแบบอย่างที่ดี

ตารางที่ 2 มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3 ดี และตัวบ่งชี้ (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3 ดี	ตัวบ่งชี้
<p>1.4 การมีส่วนร่วมทุกฝ่ายในการดำเนินงานนโยบายคุณภาพสถานศึกษา 3 ดี</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีการสร้างและพัฒนาเครือข่ายทั้งภายในและนอกสถานศึกษา/หน่วยงาน 2. ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมและให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริม 3 ดี 3. มีระบบการเฝ้าระวัง / ระบบดูแลช่วยเหลือและวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และวิธีการรับข้อมูลข่าวสารจากภาคิเครือข่ายจากชุมชนเพื่อส่งเสริม 3 ดี
<p>1.5 การกำกับ ติดตามให้สถานศึกษาพัฒนาเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3 ดี</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีระบบ กลไก และแผนการกำกับติดตามประเมินผลชัดเจน 2. มีรายงานผลการติดตามประเมินตามแผน 3. มีการนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพสถานศึกษา 3 ดี
<p>2. ผลที่เกิดกับผู้เรียน มีความรู้ เจตคติที่ดี ตลอดจนเกิดพฤติกรรมตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 3 ดี</p>	
<p>2.1 ด้านประชาธิปไตย (Democracy) มีความตระหนัก เห็นความสำคัญศรัทธาและเชื่อมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งรังเกียจการทุจริตและต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ที่ถูกต้อง 2. ผู้เรียนรู้จักหน้าที่ของตน รวมทั้งรู้รักษาสิทธิเสรีภาพของตนเองและเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น 3. ผู้เรียนมีจิตสำนึก ตระหนักรู้ มีความรู้และปฏิบัติตามกฎหมาย ต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง และรังเกียจการทุจริต 4. มีการจัดกิจกรรมกลุ่ม / ชุมนุม / ชมรม / องค์กรนักศึกษา ตลอดจนผู้เรียนร่วมดำเนินกิจกรรมกับสถานศึกษาและชุมชนและมีผลการดำเนินงานกิจกรรมอาสาสมัครด้านประชาธิปไตย

ตารางที่ 2 มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3 ดี และตัวบ่งชี้ (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3 ดี	ตัวบ่งชี้
2.2 ด้านคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นไทย (Decency) มีคุณธรรม จริยธรรม ความดีงาม รู้ผิดชอบชั่วดี และยึดถือปฏิบัติอยู่ในวิถีชีวิตแห่งความเป็นไทย	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้เรียนมีวินัย มีความประหยัด มีความกตัญญูกตเวที มีความซื่อสัตย์สุจริตปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม 2. มีความรู้ ความเข้าใจ ชื่นชมและสืบสานศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีที่ค้ำจุนของท้องถิ่นและของไทย 3. ผู้เรียนรู้จักตนเอง รักและเห็นคุณค่าของตนเอง และผู้อื่นมีพฤติกรรมในทางการสร้างสรรค์ สามารถปรับตนดำรงชีวิตอยู่สังคมอย่างมีความสุข
2.3 ด้านห่างไกลยาเสพติด (Drug Free) รู้จักหลีกเลี่ยงห่างไกลยาเสพติด และสร้างภูมิคุ้มกันจากยาเสพติด	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้เรียนมีความรู้และตระหนักในโทษภัยของสารเสพติด และสิ่งมอมเมา ไม่เสพ หรือแสวงหาผลประโยชน์จากสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา อันหมายถึงงูเห่าและสุราด้วย 2. ผู้เรียนร่วมดำเนินกิจกรรมกับสถานศึกษา และชุมชน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันจากยาเสพติด 3. ผู้เรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงกับยาเสพติดน้อยลง 4. ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรีและกีฬา มีความชื่นชม และร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรีและกีฬา

2.2.2 แนวทางการประเมินคุณภาพสถานศึกษา 3 D

การประเมินคุณภาพสถานศึกษา 3D แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับสถานศึกษาและระดับหน่วยงานอำนวยการ ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสำนักงานส่งเสริมการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอและจังหวัด

1) การประเมินระดับอำนวยการ ให้เป็นภารกิจขององค์กร/หน่วยงานต้นสังกัด ในการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานและตัวบ่งชี้เพื่อประเมินหน่วยงานอำนวยการในสังกัด

2) การประเมินระดับสถานศึกษา นโยบายสถานศึกษา 3 ดี เป็นนโยบายหลักที่สถานศึกษาควรต้องเร่งดำเนินการเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 3 ดี ในการประเมิน

จึงเห็นควรให้มีการประเมินในระยะเริ่มต้น เพื่อให้ทราบว่าสถานศึกษาได้ดำเนินการตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี หรือไม่ และการประเมินเพื่อยกย่องให้รางวัลสถานศึกษา 3 ดี ดังนั้น จึงควรมีเกณฑ์การประเมินเพื่อนแบ่งระดับผลการดำเนินงานภาพรวม และการประเมินสำหรับการยกย่องให้รางวัล ประกอบด้วย การประเมินขั้นที่ 1 เป็นการประเมินภาพรวมของสถานศึกษาว่ามีการดำเนินงานสนองนโยบายสถานศึกษา 3 ดี หรือไม่ จะทำการประเมินใน 2 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการ และ 2) ด้านผลที่เกิดกับผู้เรียน โดยประเมินจากร่องรอยการส่งเสริมของผู้บริหารสถานศึกษาและความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการดำเนินงานที่ปรากฏชัดเจน มีเกณฑ์วัดผลการประเมิน 2 ระดับ ได้แก่ ได้ตามเกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3 D ไม่ได้ตามเกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3 D การประเมินขั้นที่ 2 ในกรณีที่สถานศึกษามีการดำเนินงานสนองนโยบายสถานศึกษา 3 ดี ควรประเมินเชิงลึกเพิ่มเติมในทั้ง 2 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการและด้านผลที่เกิดกับผู้เรียน ทั้งนี้การประเมินเพื่อยกย่องให้รางวัลสถานศึกษา 3 ดี จะพิจารณาเฉพาะสถานศึกษาที่ผ่านการประเมินขั้นที่ 1 และดำเนินการขั้นที่ 2 จนมีความโดดเด่น มีความคิดสร้างสรรค์ที่ถือเป็นนวัตกรรมในการบริหารจัดการหรือการจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่องจนปรากฏผลที่ผู้เรียนชัดเจน เกณฑ์การประเมินเพื่อยกย่องให้รางวัล จำแนกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับเหรียญทอง (ดีเด่น) หมายถึงสถานศึกษาที่มีการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ 3 ดี พร้อมทั้งมีตัวอย่างกิจกรรม/นวัตกรรมการส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนที่ต่อเนื่องจนผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเด่นชัด 3 ด้าน ระดับเหรียญเงิน (ดีมาก) หมายถึง สถานศึกษาที่มีการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ 3 ดี พร้อมทั้งมีตัวอย่างกิจกรรม/นวัตกรรมการส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนที่ต่อเนื่องจนผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเด่นชัด 2 ด้าน ระดับเหรียญทองแดง (ดี) หมายถึง สถานศึกษาที่มีการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริม ให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ 3 ดี พร้อมทั้งมีตัวอย่างกิจกรรม/นวัตกรรมการส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนที่ต่อเนื่องจนผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเด่นชัด 1 ด้าน (สำนักกิจการพิเศษ, 2552)

2.3 การประเมินสถานศึกษาในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา

ภายใต้ยุทธศาสตร์ “รั้วโรงเรียน” และนโยบายด้านภูมิคุ้มกันภัยยาเสพติด (Drug-Free)

2.3.1 ขอบเขตการประเมิน การประเมินสถานศึกษาในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาภายใต้ยุทธศาสตร์ “รั้วโรงเรียน” และนโยบายด้านภูมิคุ้มกันภัยยาเสพติด (Drug-Free) ได้บูรณาการและกำหนดขอบเขตการประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพด้านภูมิคุ้มกันภัยยาเสพติด (Drug-Free) ตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D) ที่กระทรวงศึกษาธิการ

มอบให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจัดทำขึ้นเพื่อเป็นเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพระดับนโยบาย
2 ด้าน ประกอบด้วย

1) ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา เป็นมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเพื่อ
เร่งรัดพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยมีการวางแผนการจัดกิจกรรม การจัดสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก
ความสะดวกในสถานศึกษา มีความร่วมมือกับทุกฝ่ายและมีการติดตาม ประเมินผลตามแนวทางการ
การดำเนินงาน จำนวน 6 มาตรฐาน 16 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 การวางแผนพัฒนาสถานศึกษา ส่งเสริม สนับสนุนทรัพยากร
บุคลากรและสิ่งอำนวยความสะดวกในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตในสถานศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีการกำหนดนโยบายและจัดทำแผนพัฒนาด้านการป้องกันและ
แก้ไขปัญหาสุขภาพจิตในสถานศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการกำหนดโครงสร้างและผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานตาม
แผน พัฒนาด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตในสถานศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีการส่งเสริม สนับสนุนทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกที่
สอดคล้องกับแผนพัฒนาด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตในสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 2 การจัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ส่งเสริมการป้องกันและ
แก้ไขปัญหาสุขภาพจิต

มาตรฐานที่ 3 การจัดการเรียนรู้และจัดกิจกรรมด้านยาเสพติด

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีการจัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและห่างไกลจากยาเสพติด

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการจัดกระบวนการเรียนรู้หรือบูรณาการการจัดกิจกรรมการเรียน
การสอนที่หลากหลาย

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อมาใช้ในการป้องกันและ
แก้ไขปัญหาสุขภาพจิต

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีการสรรสร้างนวัตกรรม/โครงการ/กิจกรรมด้านยาเสพติด

มาตรฐานที่ 4 การพัฒนาครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาให้มีองค์ความรู้
และทักษะการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพด้านยาเสพติด

ตัวบ่งชี้ที่ 1 ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำ มีองค์ความรู้และทักษะในการบริหาร
จัดการ เป็นผู้มีคุณธรรม มุ่งมั่นในการทำงาน และเป็นแบบอย่างที่ดี

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ครูผู้สอนมีองค์ความรู้ และทักษะการปฏิบัติงานด้านการสร้าง
ภูมิคุ้มกันยาเสพติดเป็นผู้มีคุณธรรม มุ่งมั่นในการทำงานและเป็นแบบอย่างที่ดี

ตัวบ่งชี้ที่ 3 บุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ มีคุณธรรม มุ่งมั่นและอุทิศตนในการทำงานและเป็นแบบอย่างที่ดี

มาตรฐานที่ 5 การมีส่วนร่วมทุกฝ่ายในการดำเนินงานตามนโยบายสถานศึกษาด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีการสร้างและพัฒนาเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา / หน่วยงาน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วม และให้การสนับสนุนการเฝ้าระวัง การดูแลช่วยเหลือและสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามนโยบายของสถานศึกษาด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 3 สถานศึกษามีการรับข้อมูล ข่าวสารจากภาคิเครือข่ายจากชุมชนอย่างหลากหลาย

มาตรฐานที่ 6 การกำกับ ติดตาม ประเมินผลให้สถานศึกษาพัฒนาเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษาด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีระบบ กลไก และแผนการกำกับติดตาม ประเมินผลที่ชัดเจน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีรายงานผลการติดตาม ประเมินผลและนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพสถานศึกษาด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา

2) ด้านผลที่เกิดกับผู้เรียน เป็นมาตรฐานเกี่ยวกับผลที่เกิดจากการจัดการศึกษาและจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีความรู้ มีเจตคติที่ดี และมีพฤติกรรมตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จำนวน 1 มาตรฐาน 6 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนรู้จักหลีกเลี่ยง ป้องกันภัยตนเองให้ห่างไกลยาเสพติด

ตัวบ่งชี้ที่ 1 ผู้เรียนมีความรู้ และตระหนักถึงโทษภัยของยาเสพติดและสิ่งมอมเมา

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ผู้เรียนไม่เสพหรือแสวงหาผลประ โยชน์จากสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ผู้เรียนร่วมดำเนินกิจกรรมกับสถานศึกษาและชุมชนเพื่อป้องกันภัย

จากยาเสพติด

ตัวบ่งชี้ที่ 4 ผู้เรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงกับยาเสพติดน้อยลง

ตัวบ่งชี้ที่ 5 ผู้เรียนร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬาตัวบ่งชี้ที่ 6 ผู้เรียน

มีทักษะชีวิต สามารถหลีกเลี่ยงป้องกันภัยอันตรายและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

2.3.2 แนวทางการประเมิน

1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แต่งตั้งกรรมการประเมินอย่างน้อย 5 คน ประกอบด้วย (1) ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่หรือรองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาที่ได้รับมอบหมายเป็นประธานกรรมการ (2)ศึกษานิเทศก์ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้ที่ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องในการนิเทศการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในสถานศึกษา อย่างน้อย 1 คน เป็นกรรมการ (3) ผู้แทนคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา อย่างน้อย 1 คน เป็นกรรมการ (4) ผู้แทนคณะกรรมการศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะเสพติดระดับจังหวัดหรือระดับอำเภอ หรือบุคคลที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเห็นเหมาะสม อย่างน้อย 1 คน เป็นกรรมการ (5) นักวิชาการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่รับผิดชอบงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ

2) การบริหารจัดการประเมินในแต่ละสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ให้อยู่ในดุลยพินิจตามบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เช่น คณะกรรมการประเมินทุกโรงเรียนหรือโรงเรียนประเมินตนเองแล้วคณะกรรมการระดับเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาคัดกรองจัดลำดับ เลือกประเมินเฉพาะโรงเรียนที่ผ่านการคัดกรอง หรือแบ่งเป็นกลุ่มพื้นที่พิจารณาโรงเรียนที่เข้ารับการประเมิน เป็นต้น

3) เป้าหมายของการประเมิน จำแนกเป้าหมายของการประเมินเป็น 3 กลุ่ม คือ โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา ในแต่ละกลุ่มโรงเรียนให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาคัดเลือกโรงเรียนที่มีผลการประเมินมีคุณภาพสูงสุดของแต่ละกลุ่ม ๆ ละ 1 โรงเรียน นำเสนอรายงาน พร้อมทั้งผลการประเมินของคณะกรรมการฯ ตามแบบสรุปรายงานการประเมินให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพิจารณาคัดเลือกในระดับประเทศต่อไป

4) ระยะเวลาในการประเมิน เพื่อให้ช่วงเวลาใกล้เคียงกันทั่วประเทศทุกเขตพื้นที่การศึกษา จึงขอให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประเมินในช่วงเวลาเดียวกัน ระหว่างวันที่ 1-31 มีนาคม 2553

5) การเสนอผลรายงานการประเมิน เพื่อให้สอดคล้องกับการติดตามผลของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งกำหนดในเดือนเมษายน 2553 จึงขอให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารายงานผลการประเมินตามแบบรายงานสรุปการประเมิน ภายในวันที่ 5 เมษายน 2553

2.3.3 การประมวลผลการประเมิน เมื่อคณะกรรมการประเมินแต่ละคนให้คะแนนตามตัวบ่งชี้ลงในแบบประเมินของตนเองและรวมคะแนนในแต่ละด้านไว้ แล้วให้ประธานและคณะกรรมการประเมินอภิปรายร่วมกันให้ได้ข้อยุติ สรุปผลการประเมินลงในแบบสรุป (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2552)

2.4 การประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผู้วิจัยได้ศึกษาคู่มือการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การประเมิน สรุปเป็นประเด็นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการสถานศึกษา ตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D) ได้ดังนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2554)

2.4.1 ด้านการวางแผนและส่งเสริมสนับสนุน มีการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาสถานศึกษา โดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานศึกษา ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของผู้เรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และชาติ

2.4.2 ด้านการจัดการเรียนรู้และจัดกิจกรรม มีกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และสร้างระบบการมีส่วนร่วมของผู้เรียน และครูในการจัดการเรียนรู้สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และนำสื่อมาใช้ให้เหมาะสมกับกิจกรรม ธรรมชาติของวิชาและระดับพัฒนาการของผู้เรียนด้วยวิธีที่หลากหลาย โดยเน้นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของผู้เรียนทุกด้าน มีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

2.4.3 ด้านการพัฒนาครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา มีการส่งเสริมการประเมินวิทยฐานะ การยกย่องเชิดชูเกียรติ ส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ ส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

2.4.4 ด้านการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย มีการดำเนินงานที่เกิดจากการมีส่วนร่วมทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคม ร่วมกันพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา

2.4.5 ด้านการกำกับ ติดตาม ประเมินผล มีการนิเทศ กำกับติดตาม ประเมินผล การศึกษา โดยจัดใช้ระบบการประกันคุณภาพภายในที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนตลอดจนมีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องและมีการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของสถานศึกษาไปสู่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

3. การบริหารจัดการสถานศึกษาตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D)

การบริหารจัดการสถานศึกษา 3D หมายถึง การที่สถานศึกษามีกระบวนการจัดการเพื่อเร่งรัดพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ให้เกิดการเรียนรู้ มีความรู้ มีเจตคติที่ดีและมีพฤติกรรมตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ Democracy ยึดมั่นประชาธิปไตย Decency มีคุณธรรม จริยธรรม ความเป็นไทย Drug-Free ห่างไกลยาเสพติด โดยจะต้องมีการวางแผนพัฒนาสถานศึกษาตามแนวนโยบายสถานศึกษา 3D ซึ่งในการบริหารจัดการสถานศึกษาดังกล่าว สามารถนำหลักการแนวคิดทางการบริหารการศึกษามาเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ 3D ได้ ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552)

3.1 การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School – Based Management : SBM)

3.1.1 ความเป็นมา การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเป็นแนวคิดใหม่ในการบริหารโรงเรียนที่ริเริ่มในประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ 1980 แล้วแพร่หลายไปยังประเทศอื่น แนวคิดนี้มีความเชื่อมโยงกับการปฏิรูปการศึกษาและการกระจายอำนาจทางการศึกษา ซึ่งเกิดจากความไม่พอใจของผู้เกี่ยวข้องกับระบบการบริหารจัดการการศึกษาของรัฐ มีการศึกษาและผลกดันให้เกิดนโยบายที่ชัดเจนและต่อเนื่อง ปัจจุบันมีการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานครอบคลุมทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา แพร่หลายไปยังประเทศอื่น ๆ รวมทั้งนำมาใช้ในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

3.1.2 แนวคิดพื้นฐาน แนวคิดเรื่องการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้นได้รับอิทธิพลมาจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกธุรกิจอุตสาหกรรมที่ประสบความสำเร็จจากหลักการวิธีการ และกลยุทธ์ในการทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ผลการปฏิบัติงานมีคุณภาพ สร้างกำไรและสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้าและผู้เกี่ยวข้องยิ่งขึ้น ความสำเร็จดังกล่าวนี้ทำให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องเห็นว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้นนั้นต้องปรับกระบวนการและวิธีการที่เคยเน้นแต่เรื่องการเรียนการสอน ปรับไปสู่การบริหาร โดยการกระจายอำนาจไปยังโรงเรียนที่เป็นหน่วยปฏิบัติและให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างแท้จริง

3.1.3 ความหมาย จากการประมวลแนวคิดของนักวิชาการและองค์กรต่าง ๆ จำนวนมาก อาจสรุปได้ว่า การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเป็นกลยุทธ์ในการปรับปรุงการศึกษา โดยเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจจากส่วนกลางไปยังแต่ละโรงเรียน โดยใช้คณะกรรมการโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย ผู้ปกครอง ครู สมาชิกในชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ศิษย์เก่า และผู้บริหารโรงเรียน มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณ บุคลากร และวิชาการ โดยให้เป็นไปตามความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน

3.1.4 หลักการ ความสำคัญในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานโดยทั่วไป ได้แก่

1) หลักการกระจายอำนาจ ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาจากกระทรวงและส่วนกลางไปยังสถานศึกษาให้มากที่สุด โดยมีความเชื่อว่า โรงเรียนเป็นหน่วยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการศึกษาของเด็ก

2) หลักการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการบริหาร ตัดสินใจและร่วมจัดการศึกษา ทั้งครู ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน ตัวแทนศิษย์เก่าและตัวแทนนักเรียน การที่บุคคลมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและจะรับผิดชอบในการจัดการศึกษามากขึ้น

3) หลักการคืนอำนาจจัดการศึกษาให้ประชาชน ในอดีตการจัดการศึกษาจะทำกันหลากหลาย บางแห่งก็ให้วัดหรือองค์กรในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ ต่อมามีการรวมการจัดการศึกษาไปให้กระทรวงศึกษาธิการเพื่อให้เกิดเอกภาพและมาตรฐานทางการศึกษา แต่เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น ความเจริญต่าง ๆ รุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาโดยส่วนกลางเริ่มมีข้อจำกัด เกิดความล่าช้าและไม่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชนอย่างแท้จริง จึงต้องมีการคืนอำนาจให้ท้องถิ่นและประชาชน ได้จัดการศึกษาเองอีกครั้ง

4) หลักการบริหารตนเอง ในระบบการศึกษาทั่วไป มักจะกำหนดให้ โรงเรียนเป็นหน่วยปฏิบัติตามนโยบายของส่วนกลาง โรงเรียนไม่มีอำนาจอย่างแท้จริง สำหรับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้น ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องการทำงานให้บรรลุเป้าหมายและนโยบายของส่วนรวม แต่มีความเชื่อว่าวิธีการทำงานให้บรรลุเป้าหมายนั้นทำได้หลายวิธี การที่ส่วนกลางทำหน้าที่เพียงกำหนดนโยบายและเป้าหมายแล้วปล่อยให้โรงเรียนมีระบบการบริหารด้วยตนเอง โดยให้โรงเรียนมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินงาน ซึ่งอาจดำเนินการได้หลากหลาย ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันแล้วแต่ความพร้อมและสถานการณ์ของโรงเรียน ผลที่ได้น่าจะมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิมที่ทุกอย่างถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม

5) หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล ส่วนกลางมีหน้าที่กำหนดนโยบายและควบคุมมาตรฐาน มีองค์กรอิสระทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพการบริหารและการจัดการศึกษาเพื่อให้มีคุณภาพและมาตรฐานเป็นไปตามกำหนดและเป็นไปตามนโยบายของชาติ

จากหลักการดังกล่าวทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน จะเป็นการบริหารงานที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากกว่ารูปแบบการจัดการศึกษาที่ผ่านมา

3.1.5 รูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน จากการศึกษาพบว่า มีรูปแบบที่สำคัญอย่างน้อย 4 รูปแบบ ได้แก่

- 1) รูปแบบที่ผู้บริหารโรงเรียนเป็นหลัก ผู้บริหารเป็นประธานคณะกรรมการ ส่วนกรรมการอื่น ๆ ได้มาจากการเลือกตั้งหรือคัดเลือกจากกลุ่มผู้ปกครอง ครูและชุมชน คณะกรรมการมีบทบาทให้คำปรึกษา แต่อำนาจการตัดสินใจยังคงอยู่ที่ผู้บริหารโรงเรียน
 - 2) รูปแบบที่ครูเป็นหลัก เกิดจากแนวคิดที่ว่าครูเป็นผู้ใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุด ย่อมรู้ปัญหาได้ดีกว่าและสามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุด ตัวแทนคณะครูจะมีสัดส่วนมากที่สุดในคณะกรรมการโรงเรียน ผู้บริหารยังคงเป็นประธานคณะกรรมการโรงเรียน บทบาทของคณะกรรมการโรงเรียนเป็นคณะกรรมการบริหาร
 - 3) รูปแบบที่ชุมชนมีบทบาทหลัก แนวคิดสำคัญ คือ การจัดการศึกษาควรตอบสนองความต้องการและค่านิยมของผู้ปกครองและชุมชนมากที่สุด ตัวแทนของผู้ปกครองและชุมชนยังมีสัดส่วนในคณะกรรมการโรงเรียนมากที่สุด ตัวแทนผู้ปกครองและชุมชนเป็นประธานคณะกรรมการ โดยมีผู้บริหารโรงเรียนเป็นกรรมการและเลขานุการ บทบาท หน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนเป็นคณะกรรมการบริหาร
 - 4) รูปแบบที่ครูและชุมชนมีบทบาทหลัก แนวคิดเรื่องนี้เชื่อว่า ทั้งครูและผู้ปกครองต่างมีความสำคัญในการจัดการศึกษาให้แก่เด็ก เนื่องจากทั้ง 2 กลุ่มต่างอยู่ใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุด รับรู้ปัญหาและความต้องการได้ดีที่สุด สัดส่วนของครูและผู้ปกครอง (ชุมชน) ในคณะกรรมการโรงเรียนจะมีเท่า ๆ กัน แต่มากกว่าตัวแทนกลุ่มอื่นๆ ผู้บริหารโรงเรียนเป็นประธาน บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนเป็นคณะกรรมการบริหาร
- 3.1.6 ปัจจัยที่เอื้อและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการนำรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานไปใช้ได้แก่
- 1) กระจายอำนาจหน้าที่การบริหารจากหน่วยงานบริหารส่วนกลางไปยังคณะกรรมการโรงเรียนอย่างแท้จริง
 - 2) ได้รับการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งหน่วยงานส่วนกลาง บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน
 - 3) มีการประชาสัมพันธ์ที่ดี มีระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ทุกฝ่ายได้รับรู้ข้อมูลสารสนเทศตรงกัน
 - 4) บุคลากรในสำนักงานเขตการศึกษาและในโรงเรียนจะต้องได้รับการอบรมหรือให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน
 - 5) ทำการฝึกรอบรมคณะกรรมการโรงเรียนเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการศึกษา เช่น การทำงานเป็นทีม การประชุม การตัดสินใจสั่งการ นโยบาย การวางแผนปฏิบัติ การบริหารการเงิน การบริหารบุคคล การบริหารงานวิชาการ หลักสูตรการเรียนการสอน การประเมินผล เป็นต้น

- 6) ใ้ผู้บริหารโรงเรียนที่มีความรู้ความสามารถและมีภาวะผู้นำที่เหมาะสม พัฒนาความรู้ ทักษะและภาวะผู้นำให้ผู้บริหาร เพื่อเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ดี
- 7) ผู้บริหาร คณะกรรมการโรงเรียน บุคลากรในโรงเรียน รัฐบาลทบทวนหน้าที่ของตนเอง และของผู้เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน
- 8) มีการให้รางวัลสำหรับโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการบริหารและจัดการศึกษา โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2546)

3.2 การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Administration)

3.2.1 ความหมาย การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลในองค์กรหรือต่างองค์กรได้ร่วมกัน เพื่อจัดการงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล โดยการมีส่วนร่วมจะอยู่ในขั้นตอนใดก็ตามขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ ข้อจำกัดขององค์กรในแต่ละกระบวนการของการดำเนินการบริหารเป็นเกณฑ์ บุคคลในการมีส่วนร่วมเพื่อการบริหารงานหรือการจัดการงาน สามารถที่จะแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ (วินัย ดิสงส์, 2552)

1) บุคคลภายในองค์กร จะประกอบด้วย ผู้บังคับบัญชา (ผู้บริหารระดับสูง) ผู้บริหารระดับกลาง (กลุ่มงานต่าง ๆ) และผู้ปฏิบัติ (คนงาน ผู้ทำงานระดับล่าง) สายสัมพันธ์ของบุคคลในองค์กรเป็นไปตามลักษณะบังคับบัญชาตามลำดับ โดยทั่วไปขององค์กรจะมีข้อกำหนดไว้เป็นแนวทางอย่างชัดเจน ซึ่งทุกระดับต้องปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการเสมอ การมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการในองค์กรจึงเป็นในทิศทางเพื่อการปรับปรุงพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาคัดข้องของการดำเนินการในแต่ละองค์ประกอบ ความจำเป็นของการมีส่วนร่วม อาจไม่ทั้งหมดของบุคคลในทุกระดับ อาจเฉพาะเพียงแต่ในระดับเดียวกันเท่านั้นหรือเหนือขึ้นไปในระดับหนึ่งก็เป็นไปได้ ลักษณะการมีส่วนร่วมของการจัดการหรือบริหารภายในองค์กรมีรูปแบบต่าง ๆ ตามสถานการณ์ที่เหมาะสม รูปแบบเบื้องต้นก็คือการเสนอ เช่น ข้อคิดเห็นเป็นเอกสารผ่านกระบวนการสอบถามหรือโดยส่งเอกสาร

2) บุคคลต่างองค์กร จะประกอบด้วยในหลายลักษณะขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่จัดกระทำในระดับผู้บริหารระดับสูง การมีส่วนร่วมจะเป็นในรูปของการให้ความคิดเห็นแลกเปลี่ยนหรือสนับสนุนเพื่อการจัดการหรือระดับผู้ปฏิบัติก็เป็นในทิศทางของการจัดการร่วมกันในกิจกรรมอย่างเดียวกัน ทั้งนี้โดยผลประโยชน์ขององค์กรทั้งสองต้องไม่ขัดแย้งหรือมีการสูญเสียผลประโยชน์ต่อกันในรูปใด ๆ

3.2.2 ความสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นเหตุผลที่จำเป็นต่อการบริหารหรือการจัดการองค์กร คือ

- 1) ก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการปฏิบัติงานที่มุ่งหวัง

2) กระบวนการตัดสินใจสามารถรองรับพฤติกรรมของบุคคลในองค์กรได้ กว้างขวางและเกิดการยอมรับได้

3) เป็นหลักการของการบริหารที่เป็นผลต่อการดำเนินการเชิงวิเคราะห์ด้วยเหตุผล วิชาการเพื่อความคิด การระดมความคิด ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจได้

4) ลดช่องว่างของระบบการสื่อสารในองค์กรและขจัดปัญหาความขัดแย้งได้

3.2.3 แนวทางการสร้างและสนับสนุนการมีส่วนร่วม ในการบริหารงานขององค์กร ใด ๆ นั้น มีรูปแบบอยู่หลายสถานะ สิ่งที่จะส่งผลต่อการเกิดบรรยากาศเพื่อทุกคนและยังไปสู่ความสำเร็จของเป้าหมายที่ต้องการนั้นมีความจำเป็นในทิศทางของการสร้างและสนับสนุนคือ

1) การพัฒนาความรู้สึกที่รับผิดชอบ ซึ่งเป็นการที่บุคคลในฐานะต่าง ๆ ต้องก่อความรู้สึก และสร้างแรงกระตุ้นต่อบุคคลอื่นให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความมั่นใจว่าเหตุและผลทางความคิดจะได้รับการสนับสนุน

2) การริเริ่มลักษณะแห่งพฤติกรรมบุคคล เป็นข้อคิดแห่งการสร้างรูปลักษณะของการแสดงออกของบุคคล ลดและขจัดปมความคิดแย้งหรือความขลาดกลัวจากพฤติกรรมบุคคลให้ลดน้อย สร้างความกล้าต่อการแสดงออก

3) การเปิดโอกาสเพื่อการแลกเปลี่ยน ย่อมเป็นผลดีต่อกลุ่มและบุคคลได้ในระดับ การกระทำเพราะโอกาสเพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเห็นใด ๆ หรือประสบการณ์มักถูกปิดกั้นด้วย คำสั่งหรือความคิดเบื้องบน การเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แลกเปลี่ยนย่อมส่งผลต่อเหตุและผลในการพัฒนาความคิดต่าง ๆ ได้

4) การสนับสนุนแนวความคิดที่สามารถเป็นแบบอย่างได้ ซึ่งการสนับสนุนแนวคิดเหล่านั้นสามารถดำเนินการในทิศทางของงบประมาณหรืออื่นใดเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลแห่งการสร้างสถานะบุคคลให้ไว้วางใจองค์กรให้ความร่วมมือต่อองค์กรได้มาก

5) สถานการณ์เพื่อการบริหารหรือจัดการ ผู้บริหารต้องคำนึงถึงสถานการณ์ในการ จัดการงานด้วยเสมอ เพื่อผลสูงสุดการเลือกแบบการบริหารใด ๆ ย่อมส่งผลต่อการมีส่วนร่วมได้ ปัจจุบันการบริหารส่วนใหญ่มุ่งแบบการมีส่วนร่วมเพราะเป็นการเปิด โอกาสแห่งบรรยากาศการ ริเริ่มสร้างสรรค์

6) การมองหาความคิดเฉพาะในส่วนที่ดี เป็นมุมมองของการบริหารที่ต้องการ ผลสัมฤทธิ์ว่าเมื่อบุคคลใดเสนอแนวคิดเพื่องานแล้วควรได้เห็นความเหมาะสมและทิศทางการเสนอ ของบุคคลอื่น ๆ ด้วยดี มิใช่มุ่งแนวทางเพื่อความขัดแย้งหรือสร้างฐานการ ไม่ยอมรับให้เกิดขึ้น

7) จูงใจให้เกิดการสร้างกระบวนการความคิดให้เกิดในทุกกลุ่มงาน การสร้างแรงจูงใจย่อมเป็นผลต่อบุคคลที่ก้าวมาสู่การต้องการมีส่วนร่วมเสมอหากผลตอบแทนเหล่านี้มีคุณค่าและประโยชน์ต่อคน ทั้งนี้ย่อมขึ้นกับปฏิกิริยาของบุคคลโดยรวมขององค์กรด้วยว่าจะทำให้ได้เพียงใด

3.2.4 ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมของบุคคลในองค์กร สิ่งที่มีผลต่อการก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่สำคัญที่สุด คือ แรงจูงใจและภาวะผู้นำ

1) แรงจูงใจ คือ สิ่งที่เป็นตัวกระตุ้นเพื่อก่อให้เกิดการกระทำของพลังในบุคคล ส่งผลต่อการแสดงซึ่งพฤติกรรมและวิธีการในการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายหลักที่ต้องการ เพราะแรงจูงใจมีผลต่อกระบวนการทำงานของคนในทิศทางแห่งประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่ต้องการ ลักษณะของแรงจูงใจจะแสดงออกได้โดยพฤติกรรมซึ่งมีหลายทิศทางขึ้นอยู่กับบุคคลและขึ้นกับธรรมชาติแห่งความต้องการของบุคคลด้วย ทั้งนี้มีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา โดยเป็นไปตามความปรารถนา ความคาดหวังและจุดมุ่งหมายต่าง ๆ ของตนเอง ความสำคัญของแรงจูงใจต่อกระบวนการมีส่วนร่วม องค์กรต้องให้ความสำคัญ และนำมาใช้ในกิจการต่าง ๆ ของงาน เพื่อส่งผลให้เกิดความร่วมมือร่วมใจเพื่องาน เกิดความจงรักภักดีและซื่อสัตย์ต่อองค์กร เกื้อหนุนให้เกิดระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อผลในการกำกับควบคุมคนในองค์กร เกิดความสามัคคีในองค์กรหรือกลุ่ม เข้าใจต่อนโยบายและวัตถุประสงค์ร่วมกันของบุคคลในองค์กร สร้างความคิดใหม่เพื่อองค์กร มีศรัทธาความเชื่อมั่นต่อตนเองและกลุ่ม

2) ภาวะผู้นำ มีผลต่อการมีส่วนร่วมขององค์กรหรือบุคคลในองค์กรในทิศทางของกระบวนการตัดสินใจ เพราะการมีแรงจูงใจให้ปฏิบัติหรือการมีส่วนร่วมให้ปฏิบัติใด ๆ หากกระบวนการตัดสินใจไม่เป็นผลแล้ว ยังส่งผลต่อการที่ไม่บรรลุความสำเร็จได้การตัดสินใจในระดับผู้นำ ขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญ คือ การยอมรับและให้ความร่วมมือ ความคึงคูดใจเป็นเหตุผลทางอารมณ์และอิทธิพล ซึ่งเป็นพรสวรรค์เฉพาะตัว

3.2.5 ปัญหาและข้อจำกัดของการบริหารแบบมีส่วนร่วม สิ่งที่ไม่เป็นผลต่อความสำเร็จของการบริหารงานการมีส่วนร่วม คือ

1) ลักษณะการสื่อสารในองค์กรและระหว่างบุคคลไม่เหมาะสม มักเกิดจากการมีข้อมูลหรือการมีคำสั่งที่ถ่ายทอดไม่ชัดเจน เป็นผลให้นำไปสู่การปฏิบัติได้ไม่ดี การตีความทำให้การปฏิบัติเป็นข้อโต้แย้งหรือถกเถียงไม่สามารถนำไปสู่การตัดสินใจได้ดีทำให้ความร่วมมือลดลงหรือขาดหายไป มีผู้ก่อกวนอาจเป็นเอกสารที่มีการสั่งการขัดแย้งกันเองหรือผู้ปฏิบัติที่มีปฏิกิริยาขัดแย้งซึ่งนำการปฏิบัติ ทำให้การดำเนินการในเรื่องต่างๆ ลดบทบาทความร่วมมือลง ทิศทางการสื่อสารของบุคคลในองค์กร ซึ่งจะมีการสื่อต่อกันได้ทั้งในแนวนอนลงล่าง จากล่างขึ้นบนหรือใน

แนวระดับเดียวกัน การสื่อสารแต่ละแนวย่อมส่งผลต่อการสั่งการ การตัดสินใจ หากกลุ่มบุคคลของแต่ละแนวมีแนวคิดแตกต่างกัน

2) พฤติกรรมหรือแรงจูงใจต่อบุคคลไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม อาจเกิดจากการใช้ทฤษฎีแรงจูงใจในการจัดกระทำไม่ถูกต้อง อาทิ การนำเอาความพอใจเป็นหลักหรือการนำเอาความต้องการของมนุษย์เป็นหลักมาใช้ในกรอบแนวคิดการสร้างแรงจูงใจ ซึ่งอาจส่งผลต่อการโต้แย้งหรือไม่พอใจเกิดขึ้นทำให้การอยากมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ ถดถอยลงหรือพฤติกรรมของบุคคลมีอคติต่อองค์กรย่อมส่งผลต่อการมีส่วนร่วมเพราะถ้าบุคคลเห็นว่าองค์กรหรือบ้านของตนเองที่อยู่ไม่ดีหรือไม่เหมาะสมแล้วการกระทำใดๆ ย่อมขัดแย้งและไม่เอื้อประโยชน์ได้

3) ผู้นำมีปัญหา สาเหตุที่กล่าวถึงกรณีการไม่สามารถบริหารงานได้อย่างดีในการมีส่วนร่วมมีผลมาจากผู้นำในระยะเริ่มต้น อาทิ คนทุกคนมีจุดมุ่งหมายในชีวิตเพื่อความต้องการในปัจจุบันและอนาคตในกรณีต่าง ๆ อาทิ มีความเป็นอยู่บนชีวิตที่ดี มีความมั่นคงปลอดภัยในตนเองและครอบครัว มีความรัก มีหน้ามีตาในสังคม มีการยอมรับยกย่องนับถือและมีความสำเร็จในชีวิตเมื่ออยู่ในองค์กรแต่ประสบปัญหาหาคัดคนและไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำกลุ่มหรือองค์กรย่อมเกิดปฏิกิริยาโต้ตอบและเป็นความขัดแย้ง การขาดแรงจูงใจในการนำไปสู่ความสำเร็จของงานเหตุด้วยผู้นำขาดภาวะการเรียนรู้ ไม่มีความชำนาญ ไม่มีความเชื่อมั่นตนเองหรือมีโรคภัยเบียดเบียน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นผลทางจิตใจต่อการมีส่วนร่วมและสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานผู้นำขาดมนุษยสัมพันธ์ ความรับผิดชอบ หย่อนคุณธรรมและทักษะการเรียนรู้จากงานเป็นผลให้ ไม่สามารถเข้ากับบุคคลได้อย่างดีทำให้การนำเสนอความต้องการหรือการตัดสินใจเพื่อกลุ่มหรือส่วนร่วมเป็นไปได้โดยยากหรือไม่เหมาะสม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นการบริหารที่ทุกคนในองค์กรหรือต่างองค์กรได้มีโอกาสจัดกระทำการทำงานตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ผู้นำในการบริหารแบบมีส่วนร่วมจึงต้องเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพดี มีทักษะในงานและความฉลาด มีความสามารถในงานและการตัดสินใจ มีมนุษยสัมพันธ์และคุณธรรมในการปฏิบัติงานและมีความสามารถในบทบาทของตนเองอย่างดี กระบวนการบริหารจึงจะบรรลุเป้าหมายขององค์กรที่ต้องการได้ด้วยดี (วินัย ดิสงส์, 2552)

3.3 การบริหารจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM)

3.3.1 ความหมาย การบริหารจัดการความรู้ คือ ระบบบริหารจัดการความรู้ให้เป็นระเบียบ ครบถ้วน ง่ายต่อการเรียกใช้ จัดเก็บตามความต้องการ เก็บรักษาความรู้ให้ควบคุมกับองค์กรตลอดไป โดยนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการจัดการ (ชิน ภู่วรรณ, 2546)

3.3.2 ความรู้ในองค์กร แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) ความรู้ที่ไม่เป็นทางการ เป็นทักษะหรือความรู้เฉพาะตัวของแต่ละบุคคลที่มาจากประสบการณ์ ความเชื่อ หรือความคิดสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงาน เช่น การถ่ายทอดความรู้ ความคิดผ่านการสังเกต การสนทนา การฝึกอบรม ความรู้ประเภทนี้เป็นความรู้ที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ

2) ความรู้ที่เป็นทางการ เป็นความรู้ที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและใช้ร่วมกันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สิ่งพิมพ์ เอกสารขององค์กรธุรกิจ เป็นต้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ (1) Object base เป็นความรู้ที่เกิดจากการสร้างขึ้นมา เช่น คู่มือ สิทธิบัตร เป็นต้น (2) Rule based เป็นความรู้ที่ถูกนำมาประมวลเป็นกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติหรืองานประจำ

3) ความรู้ที่เกิดจากวัฒนธรรม เป็นความรู้ที่เกิดจากศรัทธา ความเชื่อ ที่ทำให้กลายเป็นความจริง ซึ่งจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ การเฝ้าสังเกต และการสะท้อนกลับของผล ตัวควบคุมและของสภาพแวดล้อม

การจัดการความรู้ทั่วไปสำหรับองค์กร เป็นกระบวนการจัดการความรู้ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ขององค์กรอย่างไรก็ตามองค์กรแต่ละแห่งมีเป้าหมายที่แตกต่าง ดังนั้น แต่ละองค์กรต้องนิยามการจัดการความรู้สำหรับองค์กรเองโดยเฉพาะ การจัดการความรู้เป็นพลวัต ไม่หยุดนิ่ง มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติ ความรู้และงานซึ่งเป็นวงจรไม่รู้จบ ต้องมีการพัฒนาและยกระดับขึ้นไปเรื่อย ๆ ไม่ใช่ความสัมพันธ์ชั่วคราวและเป็นวงจรที่เปิดสู่ภายนอก เพื่อลดความรู้และพลังจากภายนอก มาใช้ประโยชน์

3.3.3 องค์ประกอบของการจัดการความรู้

1) คน หมายถึง พนักงาน ลูกจ้าง ลูกค้า หรือผู้มีผลกระทบต่อองค์กร KM จะรวบรวมว่าใครเชี่ยวชาญในด้านใดบ้าง ถ้ามีงานใหม่เข้ามาจะมอบหมายให้ใครเป็นผู้รับผิดชอบ

2) สถานที่ หมายถึง ที่ที่ทุกคนในองค์กรสามารถระดมความคิดร่วมกันได้ อาจอยู่ในรูปของเว็บ บอร์ด การประชุมทางไกลหรือโปรแกรมออนไลน์อื่น ๆ ก็ได้

3) ข้อมูล หมายถึง ทุกสิ่งที่น่าเก็บและให้ผู้ใช้เข้าถึงข้อมูลเหล่านั้นได้โดยง่าย การวิเคราะห์แยกแยะหมวดหมู่ของข้อมูลเป็นเรื่องสำคัญ

3.3.4 องค์ประกอบหลักในการพัฒนาการจัดการความรู้

1) ผู้นำ หัวหน้าหรือผู้บริหารในองค์กรจะต้องเป็นผู้นำในเรื่องนี้ ทำให้เป็นตัวอย่างและขยายต่อให้พนักงานองค์กรรับทราบ และปฏิบัติตามต่อไป

2) วัฒนธรรม วัฒนธรรมในองค์กรเป็นเรื่องสำคัญ หากผู้นำมีความชัดเจน เด็ดขาดจริงจังในการจัดการความรู้ เป็นตัวอย่างปฏิบัติที่ดี มีการกระจายงาน มีความเข้าใจงานทุกส่วนของ

องค์กรเป็นอย่างดีแม้จะไม่ได้ลงมือปฏิบัติเอง มีเวลาเพียงพอให้กับพนักงานและองค์กร จะเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างวัฒนธรรมที่ดีให้กับพนักงานในองค์กร

3) การเข้าถึงแหล่งความรู้ ต้องเข้าถึงได้ตรงตามความต้องการ ทันท่วงที และทันสมัย

4) เทคโนโลยี ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในการจัดการ

5) วัฒนธรรมการเรียนรู้ การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในองค์กรให้ประสบความสำเร็จต้องเริ่มจากฝ่ายบริหารระดับสูงและไล่ระดับลงมาจนถึงพนักงานระดับล่าง เพราะเรื่องของการจัดการความรู้ไม่สามารถทำได้จากคนเพียงคนเดียวหรือกลุ่มคนกลุ่มเดียว แต่จะต้องทำให้ได้ทั้งองค์กร นอกจากนี้ยังเป็นการเก็บความรู้ไว้กับองค์กร เพราะมีการบันทึกแบบมีแบบแผนและขั้นตอนไว้แล้ว เมื่อพนักงานหรือคนสำคัญขององค์กรลาออก เสียชีวิตหรือเกษียณ องค์กรก็จะไม่เสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมคนที่เข้ามาใหม่ต่อไป

6) บรรยากาศอิสระแต่จริงจัง ไม่เชิงบังคับ แต่มีกรอบปฏิบัติและต้องทำอย่างสม่ำเสมอ

3.3.5 ขั้นตอนการพัฒนา ประกอบด้วย

1) การจัดหาหรือสร้างความรู้ (Knowledge Creation Acquisition)

2) การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Organization Storage)

3) การเผยแพร่ความรู้ (Knowledge Distribution)

4) การใช้โปรแกรมการจัดการความรู้ (Knowledge Application)

3.3.6 กระบวนการในการสร้างการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 4 ระยะ คือ

1) ขั้นการวางโครงสร้างพื้นฐานของการจัดการความรู้ (Infrastructural Evaluation)

2) ขั้นการประเมินระบบการจัดการความรู้ การออกแบบและการพัฒนา (KM

System analysis Design and Development)

3) ขั้นตอนการพัฒนาระบบที่ได้มีการประเมินแล้ว (System Development)

4) ขั้นตอนการประเมินระบบการจัดการความรู้ที่ได้สร้าง (Evaluation)

3.3.7 แนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้

1) กำหนดให้มีหัวหน้าคณะทำงานหรือการสร้างทีมงานในแต่ละสาขาร่วมกัน

พัฒนากระบวนการทำงาน

2) ระบุข้อมูลหรือความรู้ที่ต้องการใช้เพื่อการตัดสินใจให้ชัดเจน

3) จัดทำ Workflow พัฒนาการกระบวนการทำงาน โดยการสร้างความรู้ การรวบรวม

และการจัดเก็บเพื่อเชื่อมโยงไปยังผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการดังกล่าว โดยให้คนในองค์กรมีส่วนร่วมมากขึ้นในการปรับปรุง Workflow

4) การสร้างและการถ่ายทอดความรู้ของบุคคลในองค์กรจะช่วยแก้ปัญหาให้งานสำเร็จและมีประสิทธิภาพขึ้น

5) พัฒนาศูนย์ข้อมูลโดยอาศัยทักษะการถ่ายทอดหรือการเคลื่อนย้ายความรู้

6) ทำระบบเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญเพื่อการประสานงานความร่วมมือและการส่งเสริมการใช้ความรู้ร่วมกัน

3.3.8 ประโยชน์ของการจัดการความรู้

1) เพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร

2) ป้องกันการสูญหายของภูมิปัญญา ในกรณีที่บุคลากรเกษียณอายุ ลาออกหรือเสียชีวิต

3) เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันและความอยู่รอด

4) เป็นการลงทุนในต้นทุนมนุษย์ ในการพัฒนาความสามารถที่จะแบ่งปันความรู้ที่ได้เรียนรู้มาให้กับคนอื่น ๆ ในองค์กรและนำความรู้ไปปรับใช้กับงานที่ทำอยู่ให้เกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น เป็นการพัฒนาคนและพัฒนาองค์กร

5) ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการตัดสินใจและวางแผนดำเนินงานให้รวดเร็วและดีขึ้น เพราะมีสารสนเทศหรือแหล่งความรู้เฉพาะที่มีหลักการ เหตุผลและน่าเชื่อถือช่วยสนับสนุนการตัดสินใจ

6) ผู้บังคับบัญชาสามารถทำงานเชื่อมโยงกับผู้บังคับบัญชาให้ใกล้ชิดกันมากขึ้น ช่วยเพิ่มความกลมเกลียวในหน่วยงาน

7) เมื่อพบข้อผิดพลาดจากการปฏิบัติงาน ก็สามารถหาวิธีแก้ไขได้ทันที่

8) เปลี่ยนวัฒนธรรมจากวัฒนธรรมอำนาจแนวคิงสู่วัฒนธรรมความรู้แนวราบ

9) ความสามารถในการปรับตัวและยืดหยุ่น

10) การพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญาเป็นการพัฒนาความสามารถขององค์กรในการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่

11) การลงทุนทางทรัพยากรบุคคลการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันการเรียนรู้ร่วมกัน (ชิน ภู่วรรณ, 2546)

จากการทบทวน วรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D) ตามแผนยุทธศาสตร์ตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D) เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3D และการบริหารจัดการสถานศึกษาตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D) โดยใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน การบริหารโครงการ และจากงานวิจัยของ วีระดา ชูสิกราน (2544) ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประเด็นในการศึกษาออกเป็น 5 ด้าน

- ดังนี้ 1) ด้านการวางแผนและส่งเสริมสนับสนุน 2) ด้านการจัดการเรียนการสอนและจัดกิจกรรม
3) ด้านการพัฒนาบุคลากร 4) ด้านการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย 5) ด้านการกำกับ ติดตาม ประเมินผล

4. การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นวิธีทางสังคมศาสตร์ ที่เป็นการอธิบายพฤติกรรมความสัมพันธ์ของ
คนกับสังคม ซึ่งอาจดำเนินไปโดยอิสระไม่ต้องประกอบไปกับการวิจัยเชิงปริมาณก็ได้เพราะถือว่าเป็น
เป็นการวิจัยอย่างหนึ่งที่เน้นการรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณลักษณะ วิธีบันทึกข้อมูลมิได้เป็นลักษณะ
ของแบบสอบถาม แต่เป็นการบันทึกตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ตามเหตุผลที่ได้ยินและเห็นมา
บางครั้งอาจมีการบันทึกข้อมูลลงในแบบสอบถามแต่แบบสอบถามที่ใช้จะเป็นแนวคำถามแบบเปิด
ซึ่งเป็นอิสระในการบันทึก แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ในรูปของการวิเคราะห์เหตุและผล จะเปรียบ
ได้คล้าย ๆ กับการวิเคราะห์งานวิจัยจากเอกสาร ข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลในลักษณะของเนื้อหาที่
คล้ายกับการเขียนเรียงความ การวิเคราะห์ข้อมูลจะมีการยกคำพูดของตัวอย่างมาประกอบ ในการ
รวบรวมแนวคิดเพื่อการวิเคราะห์จะมีการจัดรหัสเนื้อหาออกเป็นลำดับเชิงบรรยายโดยใช้บัตรรายการ
ปัจจุบันมีการใช้โปรแกรม Ethnograph ทำให้การวิเคราะห์สะดวกและรวดเร็ว งานวิจัยทางสังคมศาสตร์
ถ้าจะให้ได้ผลงานวิจัยที่ละเอียด ควรใช้วิธีรวบรวมข้อมูลแบบเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเสริมซึ่ง
กันและกัน (โยธิน แสงวงศ์, 2536)

4.1 วิธีการและขั้นตอนรวบรวมข้อมูล

วิธีการรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลแบบปฐมภูมิ
ลักษณะข้อมูลที่ได้จึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทางธรรมชาติ ตามความคิด ตามเหตุและผลของ
ผู้ให้ข้อมูล เป็นการศึกษาระดับลึกโดยอาศัยสมมติฐานและวัตถุประสงค์ของเรื่องที่ทำวิจัยเป็นหลัก
ในการเจาะประเด็น วิธีรวบรวมข้อมูลแบบนี้เหมาะกับการศึกษาเพื่อใช้เป็นวิธีนำร่อง (Pilot Study)
หรือวิเคราะห์เฉพาะกรณี (Case Study) เพราะถือว่าเป็นการวิจัยเชิงจุลภาค วิธีการและขั้นตอนการ
รวบรวมข้อมูล จำแนกเป็น 4 แบบ คือ

4.1.1 การสังเกตและการเข้าร่วม (Participation and observation) เป็นวิธีที่มี
จุดหมายเพื่อทราบถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นการเข้าร่วมในแบบแผน
พฤติกรรมของคน และชุมชน ทำให้ได้ภาพ และความเข้าใจลึกซึ้งถึงองค์ประกอบ และความหมาย
ของพฤติกรรม การสังเกตและเข้าร่วมอย่างใกล้ชิด จะช่วยให้เข้าใจและเห็นภาพเหตุการณ์ได้กว้าง
สามารถเข้าใจได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นได้อย่างไร เพราะเหตุใดและทำไมประชากรที่ศึกษาจึงมี
ความคิดหรือเจตคติอย่างนั้น ในการรวบรวมข้อมูลนักวิจัยต้องทำความเข้าใจในข้อตกลงเบื้องต้น
เกี่ยวกับงานวิจัยก่อนว่าอะไรคือธรรมชาติของพฤติกรรมที่กำลังค้นคว้า ต้องมีขอบการวิจัยที่ชัดเจนว่า

อะไรคือสิ่งที่ค้นหา จะช่วยให้รู้จุดหมายในการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและเข้าร่วม การบันทึกข้อมูลควรรีบบันทึกหลังจากที่เห็นพฤติกรรม แต่ไม่ควรบันทึกในขณะที่กำลังเข้าร่วมอยู่ในกลุ่ม เพราะจะทำให้กลุ่มทราบว่าถูกสังเกต (เว้นเฉพาะที่นักวิจัยคุ้นเคยกับชุมชนและบุคคลทราบแล้วว่า นักวิจัยกำลังศึกษาเกี่ยวกับเรื่องอะไร) แต่ควรจะบันทึกข้อมูลให้เร็วที่สุดหลังจากเห็นพฤติกรรม นั้นๆ (สุภางค์ จันทวานิช, 2553)

ในขั้นตอนการสังเกตจะสังเกตแบบมีระบบ โดยทำแบบสังเกตหรือตารางเวลาหรือ อาจจะสังเกตแบบไม่มีระบบก็ได้ นักวิจัยจะใช้การสังเกตและการเข้าร่วมควบคู่กัน ไปจะช่วยให้ได้ ข้อมูลที่ละเอียด วิธีนี้นักวิจัยต้องทำตัวให้คุ้นเคยกับชุมชน และประชากรในชุมชน เพื่อให้ทราบว่า เราเป็นใคร มาทำอะไรในหมู่บ้าน คุณลักษณะเฉพาะตัวของนักวิจัยเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากที่จะช่วยให้การสังเกตและเข้าร่วมมีคุณภาพ ทำให้สามารถบันทึกข้อมูลที่เกิดขึ้นจากความเป็นจริง คุณลักษณะ ของนักวิจัย มีดังนี้

1) นักวิจัยต้องวางตัวให้เป็นผู้เข้าร่วมสังเกตโดยสมบูรณ์ ด้วยการเข้าไปอยู่ในชุมชน ในฐานะสมาชิกคนหนึ่ง ต้องวางตัวให้แนบเนียนเข้ากับชุมชน ขั้นตอนนี้สำคัญเพราะเป็นขั้นที่ เกี่ยวกับการปรับตัว ถ้านักวิจัยสามารถพูดภาษาถิ่น ได้อย่างถูกต้อง จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการ รวบรวมข้อมูล

2) ต้องเป็นผู้ที่เข้าร่วมในชุมชนได้ดีและเป็นนักสังเกตที่ดี เป็นคนชอบสังเกตโดยนัย ต้องวางตัวเป็นผู้เข้าร่วมในฐานะของนักสังเกตการณ์ ต้องพยายามสร้างความ คุ้นเคยจนเป็นที่ ยอมรับของกลุ่มสังคม

3) เมื่ออยู่ในกลุ่มสังคมที่ศึกษา ต้องวางตัวเป็นผู้สังเกตการณ์ในฐานะผู้เข้าร่วมบางครั้ง อาจต้องสังเกตอยู่ห่างๆ เป็นการเข้าร่วมแบบผิวเผิน

4) ต้องวางตัวและกำหนดตนเองให้เป็นนักสังเกต โดยสมบูรณ์ เข้าไปสังเกตโดยที่ กลุ่มหรือชุมชนไม่รู้ว่าเรากำลังสังเกต ดังเช่น เข้าร่วมกิจกรรมที่กำลังศึกษาด้วย อาทิ เข้าร่วมในพิธีศพ หากพิธีศพเป็นประเด็นการวิจัย

ประโยชน์ของวิธีการสังเกตและการเข้าร่วมมี ดังนี้

1) สามารถนำผลที่ได้ไปเป็นแนวทางในการสร้างสมมติฐานเพื่อการศึกษาเชิงปริมาณ ใช้เป็นเหตุผลสนับสนุนในการวิเคราะห์ตัวเลขจากการวิจัยเชิงปริมาณ เพราะทำให้ทราบปรากฏการณ์ที่ เกิดขึ้นจริง เป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติสมบูรณ์ไม่บิดเบือน

2) ช่วยให้เราสามารถรวบรวมข้อมูลได้ละเอียดถี่ถ้วน โดยผู้ที่ไม่เต็มใจให้ข้อมูลไม่รู้ตัว ช่วยให้การรวบรวมข้อมูลดำเนินไปได้ดีไม่ต้องขึ้นอยู่กับความเต็มใจของใคร

3) การรวบรวมข้อมูลแบบนี้ นักวิจัยอาจไม่ต้องใช้คำพูด เพราะข้อมูลที่ได้มาจากการสังเกตและการเข้าร่วม

การรวบรวมข้อมูลแบบการสังเกตมีข้อจำกัด คือ “อคติ” ของนักวิจัยเป็นผู้สังเกต เป็นผู้บันทึก และเป็นผู้วิเคราะห์ ถ้านักวิจัยไม่เข้าข้างตามความคิดของตนเองจนเกินไปจะทำให้ผลการวิเคราะห์เป็นแบบตรงไปตรงมา ข้อจำกัดอีกอย่างหนึ่งคือ ระยะเวลาในการรวบรวมข้อมูล มักจะใช้ระยะเวลานาน เช่น อย่างน้อยควรจะ 1 เดือนขึ้นไป เพราะต้องทำความคุ้นเคยกับชุมชน ตลอดจนประชากร อีกประเด็น คือ พฤติกรรมในการแสดงออกของบุคคลในสังคมถ้าเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านแต่ไม่มีพฤติกรรมที่ต้องการสังเกตและเข้าร่วมเกิดขึ้น นักวิจัยอาจเสียเวลา และทำให้ไม่ได้ข้อมูล เช่น การศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมในงานศพของชาวเขา ถ้าในหมู่บ้านที่ศึกษาไม่มีคนตายในช่วงที่ปฏิบัติงานสนาม จะไม่ได้ข้อมูลจากการสังเกตและเข้าร่วม

4.1.2 การสนทนากลุ่มย่อย (Group Interview หรือ Group Discussion) เป็นวิธีการสนทนาที่มีสมาชิกกลุ่มประมาณ 2-3 คน เหมาะสำหรับรวบรวมข้อมูลที่ใช้คำถามปลายเปิดมีแนวคำถามจัดเตรียมไว้เพื่อเป็นคู่มือในการเจาะประเด็น วิธีสนทนาจะเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์และผู้ให้ข้อมูล วิธีนี้เป็นประโยชน์ในการใช้แก้ปัญหาการตอบคำถามในเวลาที่กำลังสัมภาษณ์ นักวิจัยสามารถเพิ่มคำถามได้ บันทึกข้อมูลในส่วนที่เกิดจากแนวคำถามได้ ช่วยให้รวบรวมข้อมูลได้กว้างขึ้นในทางปฏิบัติจะมี 2 ลักษณะ แต่ละลักษณะมีขั้นตอน ดังนี้ (โยธิน แสงวงดี, 2536)

1) การสนทนากลุ่มย่อยแบบกลุ่มที่มีขึ้นธรรมชาติ กลุ่มธรรมชาติในทัศนะนี้หมายถึงกลุ่มที่ไม่ได้จัดตั้งขึ้นโดยนักวิจัย ชาวบ้านนั่งคุยกันเป็นกลุ่มอยู่แล้ว นักวิจัยจึงเข้าไปร่วมสนทนา เมื่อคุ้นเคยนักวิจัยอาจถามหรือชวนคุยในประเด็นที่ศึกษา ขั้นตอนที่สำคัญ คือ นักวิจัยต้องวางตัวให้เหมาะสมจนเป็นที่ไว้วางใจในหมู่บ้าน ในการสนทนาอาจมีแนวคำถามเขียนไว้คร่าว ๆ การถามต้องต่อหรือเชื่อมโยงคำถามให้ต่อเนื่อง เป็นการนั่งคุยกัน ใช้ลักษณะการพูดคุยแบบค่อยเป็นค่อยไป คำตอบที่ได้จะบันทึกในสมุดบันทึก หรืออยู่ในเทปบันทึกเสียง ก่อนจะบันทึกเสียงต้องบอกให้กลุ่มทราบก่อน นักวิจัยต้องตระหนักในจริยธรรมของนักวิจัย

2) การสนทนากลุ่มย่อยแบบกลุ่มที่ถูกจัดตั้งขึ้น วิธีนี้ มีสมาชิกประมาณ 2-3 คน ซึ่งได้จากขั้นตอนการคัดเลือกบุคคลเข้าร่วมสนทนา แล้วเชิญแบบเจาะจงให้มาร่วมสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นที่ต้องการทราบ ขั้นตอน คือ นักวิจัยมีแนวคำถามที่เป็นแบบสอบถามปลายเปิดและมีคำถามปลายปิดอยู่บางส่วน เมื่อคำถามที่ไม่ละเอียดในแบบสอบถาม นักวิจัยสามารถที่จะเพิ่มคำถามได้เป็นการช่วยให้บันทึกข้อมูลได้กว้างกว่าที่กำหนดไว้ แต่มีข้อจำกัดคือ การให้ความร่วมมือในการสนทนาหรือพูดคุย ถ้านักวิจัยไม่คุ้นเคยเข้าไปนั่งคุย นั่งถาม สมาชิกกลุ่ม

อาจจะอายุหรือไม่ให้ข้อมูลที่แท้จริง นอกจากนี้เวลาของผู้เข้าร่วมให้ข้อมูลอาจมีไม่มาก การสนทนาอาจทำให้ไม่ราบรื่นเพราะสมาชิกรีบตอบแล้วรีบกลับ อีกข้อจำกัดหนึ่งคือ สมาชิกในกลุ่มอาจตอบคำถามแบบเห็นพ้องต้องกัน มีการคัดลอกตามคำตอบกันและกัน ไม่มีการแลกเปลี่ยนความคิด ทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่ละเอียดและไม่ถูกต้องตามต้องการ

4.1.3 การสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Groups Discussion) เป็นวิธีการที่ใช้รวบรวมข้อมูลเพื่อวัดความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของมนุษย์ รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม คำตอบที่ได้เป็นคำตอบในเชิงเหตุผลที่ได้รับจากการถกแถลงจากสมาชิกในวงสนทนา คำถามจะถามถึงความรู้สึก การให้เหตุผล แรงจูงใจ ตลอดจนการตัดสินใจของบุคคลและรวมถึงทัศนคติต่อปรากฏการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ศึกษา การสนทนามีบรรยากาศเป็น “การนั่งจับเข่าคุยกัน” เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นไม่เพียงแต่ระหว่างผู้เข้าร่วมสนทนากับนักวิจัยแต่ระหว่างผู้ร่วมสนทนาด้วยทุกคนมีอิสระในการอภิปรายอย่างเต็มที่ ตามประสบการณ์ เพื่อถ่ายทอดให้สมาชิกในกลุ่มได้ทราบเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การสนทนากลุ่ม มีวิวัฒนาการมาจากการสนทนากลุ่มย่อย ที่แต่เดิมนั้นการที่นักวิจัยจะเข้าไปนั่งคุยนั่งถามที่กลุ่มไหน หรือ ณ จุดใดก็ได้ การนั่งสนทนาในลักษณะดังกล่าว เป็นการพบปะที่เป็นธรรมชาติ มีคนนั่งรวมเป็นกลุ่มอยู่แล้ว เพียงแต่นักวิจัยเดินเข้าไปทักทายแล้วชวนนั่งร่วมวง ไม่มีการนัดหรือจัดเตรียมกลุ่มเอาไว้ก่อน ดังนั้นเมื่อนักวิจัยเข้าไปทักทาย พูดคุย ชักถาม ก็จะได้รับคำตอบจากกลุ่ม โดยไม่มีความรู้สึกว่าคุณตอบประหม่าหรือเคอะเขิน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นไปโดยธรรมชาติ มีการโต้แย้ง บางครั้งนักวิจัยไม่ต้องกระตุ้น จากลักษณะของกลุ่มดังกล่าว นักวิจัยทางสังคมศาสตร์ และนักวิจัยทางการตลาดกลุ่มหนึ่งพิจารณาว่า การที่จะรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพอันหมายถึง คำตอบที่เป็นเหตุเป็นผล การเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระด้วยความรู้สึกนึกคิด ๆ ที่ละเอียดและมีเหตุผลสนับสนุนสิ่งต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้เวลาในการศึกษา ต้องใช้เวลาเข้าไปทำความเข้าใจกับชุมชน ทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณและเวลาบางครั้งอาจไม่สามารถค้นพบคำตอบที่ต้องการเพราะไม่มีปรากฏการณ์เกิดขึ้น ดังนั้นเพื่อที่จะประหยัดเวลาและงบประมาณ ตลอดจนทดสอบถึงเนื้อหาที่คาดว่าจะได้รับจากกลุ่มบุคคลที่ถูกเลือกเป็นตัวอย่าง กลุ่มนักวิจัยทางสังคมศาสตร์และการตลาดจึงคิดวิธีรวบรวมข้อมูล “การสนทนากลุ่ม” ขึ้นมาเป็นการนำรูปแบบของการนั่งสนทนาแบบธรรมชาติมาประยุกต์ การสนทนากลุ่มจึงเป็นการนั่งเจาะ “ประเด็น” กับ “กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เจาะจง” ในลักษณะ “จับเข่าคุยกัน” กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้จากการเจาะจงคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ถ้อยหนักว่า ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์ และเกี่ยวข้องในประเด็นศึกษา และคาดว่าจะป็นกลุ่มที่ให้เนื้อหาได้ละเอียดที่สุด วิธีนี้จึงเป็นการนั่งสนทนาระหว่างนักวิจัยกับกลุ่มที่เป็นผู้รู้ ที่มีภูมิหลังใกล้เคียงกันมากที่สุด (โยธิน แสงวงศ์, 2536)

เหตุผลสำคัญที่ต้องให้บุคคลที่มีภูมิหลังเหมือนกัน เพื่อต้องการที่จะแก้ปัญหาไม่ให้เกิดการครอบงำทางปัญญา หรือครอบงำทางความคิดของผู้ร่วมสนทนาด้วยตนเอง ถ้าในวงมีผู้ที่มีความรู้สูงกว่าคนอื่น ๆ สมาชิกคนอื่นอาจไม่กล้าแสดงความคิดเห็นเพราะเกรงว่าพูดไปจะผิด เนื่องจากว่ามีคนเรียนสูงกว่าอยู่ด้วย อีกประการหนึ่งคนที่มีความรู้สูงมาก ๆ อาจจะเป็นคนที่พูดมากที่สุด ทำให้สมาชิกคนอื่นไม่อยากจะแสดงความคิดเห็น อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ ถ้าในวงสนทนามีผู้นำร่วมด้วย จะทำให้สมาชิกคนอื่นแสดงความคิดเห็นคล้อยตามผู้นำ เพราะอาจจะเกิดจากความเคารพนับถือ ศรัทธาและเกรงใจ ดังนั้น ถ้าในกลุ่มมีผู้นำ หรือคนที่เคารพนับถืออยู่ด้วย ข้อมูลจะไม่ได้จากความคิด ความเป็นจริงของสมาชิกกลุ่มที่เคยประสบมา แต่เกิดจากการคล้อยตามของผู้ที่มีภาวะผู้นำ ดังนั้น การเลือกคนจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้คนที่มีลักษณะและภูมิหลังใกล้เคียงกันที่สุด ขั้นตอนการเลือกคนเข้าร่วมสนทนาเป็นขั้นตอนที่ใช้เวลานาน เพราะสังคมประกอบไปด้วยสมาชิกที่มีลักษณะต่างกัน โดยเฉพาะในสังคมเมือง การที่จะให้ได้คนที่มีความเหมือนกันเป็นสิ่งที่ยาก นักวิจัยควรมีโอกาสลงไปเยี่ยมพื้นที่แล้วเลือกผู้ที่จะเข้าสนทนาโดยพิจารณาจากเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ถ้ามีเกณฑ์ละเอียดมากและมีข้อจำกัดมากจะหาบุคคลเข้าข่ายยาก

ขั้นตอนที่สำคัญในการสนทนากลุ่มคือ พิธีกรต้องพูดตั้งฟังชัดให้ทุกคนสนใจคำถาม และดึงความสนใจให้อยู่ในกลุ่มเดียว เมื่อผู้ที่ถูกเชิญเข้าร่วมมาประมาณ 6 คนขึ้นไป พิธีกรจะเริ่มคุยเกริ่นในประเด็นอื่น ๆ เพื่อสร้างความคุ้นเคยแล้วจึง โยงเข้าเนื้อหาของเรื่องที่ศึกษาเมื่อสมาชิกมาครบ เนื่องจากการสนทนากลุ่มเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้น นักวิจัยรวมกลุ่มขึ้นมาโดยเชิญผู้ให้ข้อมูลมานั่งรวมเป็นวง แล้วสร้างบรรยากาศในวงสนทนาให้เป็นธรรมชาติ มีการเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการพูดคุยให้ทุกคนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ถ้ากลุ่มมีขนาดใหญ่บรรยากาศจะไม่เป็นวงสนทนากลุ่มเดียว มีแนวโน้มที่จะแบ่งฝ่ายเป็นกลุ่มย่อยทำให้ยากในการถามและควบคุมเนื้อหาในวงสนทนาจะมีพิธีกรทำหน้าที่ชวนสนทนา คนที่จะชวนสนทนาได้ดีที่สุด คือ นักวิจัย เพราะจะทราบดีว่าต้องการรู้อะไร นอกจากพิธีกร จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีคนคอยจดคำพูดและเนื้อหาที่ได้จากการสนทนา นอกจากนี้อาจมีการใช้เทปบันทึกข้อมูลเป็นอุปกรณ์ช่วยบันทึกรายละเอียดของเนื้อหา ขั้นตอนนี้เป็นประโยชน์อย่างมาก และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้เครื่องบันทึกเสียง 2 เครื่อง การบันทึกต้องเหลื่อมล้ำกันประมาณ 5-8 นาที เพราะการใช้เทป 2 เครื่อง เป็นผลดีในการบันทึกข้อมูลได้ครบถ้วน แม้ว่าจังหวะในการเปลี่ยนเทป ข้อมูลที่ตกหล่นไปจากเครื่องหนึ่ง จะถูกบันทึกไว้ในอีกเครื่องหนึ่ง และที่สำคัญเพื่อเป็นการตรวจสอบประสิทธิภาพของการบันทึกข้อมูล ถ้าเครื่องใดเครื่องหนึ่งบันทึกข้อมูลไม่ติด เพราะเทปขัดข้อง ยังมีข้อมูลบันทึกไว้อีกเครื่องหนึ่ง นอกจากนี้จะเป็นการง่ายสำหรับทีมวิจัยที่มีหลายคนสามารถแบ่งเทปฟังได้สะดวกและเป็นประโยชน์ในการเก็บรักษาทันหาย ดังนั้น นอกจากจะมีคนชวนคุย คนจด ต้องมีผู้คอยทำหน้าที่บันทึกเทปอีก 1 คน

ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเทปโดยทั่วไปจะถอดออกเป็นบทสนทนาคำต่อคำ จะช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลสะดวกขึ้น ทำให้นักวิจัยที่ไม่ได้อยู่ร่วมในกลุ่มสนทนาเมื่อได้อ่านคำตอบจะสามารถจินตนาการเห็นบรรยากาศได้ เนื่องจากคำพูดที่ถอดเทปออกมาอย่างละเอียดคำต่อคำนั้น จะบอกถึงอารมณ์การโต้แย้ง ความคิดเห็นในการตอบและเหตุผลได้อย่างดี ขั้นตอนการถอดเทปจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญ บุคคลที่ทำหน้าที่ถอดเทปได้ดีที่สุด คือพิธีกรและผู้จัดบันทึกเพราะอยู่ในวงสนทนาตลอด มีส่วนร่วมในการรับรู้ รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่ม จะจำเสียงผู้พูดได้ว่าเป็นเสียงใคร เหตุผลที่ต้องถอดเทปว่า คำพูดนี้เป็นของใคร จะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ ทำให้ทราบถึงภูมิหลังของผู้พูด ซึ่งตรวจสอบจากรายละเอียดที่ได้จากการคัดเลือกบุคคลก่อนเข้าร่วม นอกจากนี้จะช่วยให้ทราบว่าผู้ใดเป็นผู้ครอบงำผู้อื่นมากที่สุด ผู้ใดพูดน้อยที่สุด และทราบถึงที่มาของคำตอบว่าถูกครอบงำหรือไม่ ในวงสนทนา พิธีกรจะทำหน้าที่สร้างบรรยากาศในการคุย การคุยในวงไม่ใช่คุยกันในเรื่องทั่ว ๆ ไปแต่เป็นเรื่องที่ศึกษา เป็นการ “เจาะประเด็น” เพื่อให้การคุยอยู่ในกรอบและดำเนินไปราบรื่น ไม่วกวน ได้เนื้อหาเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย จึงต้องมีการเตรียมแนวคำถาม เพื่อให้เป็นคู่มือของพิธีกร แนวคำถาม คือคำถามที่เขียนไว้ให้เป็นคู่มือเพื่อกันลืมเป็นการเรียบเรียงคำถามให้เป็นข้อความที่ต่อเนื่องเพื่อต่อการถาม และง่ายต่อการนำคำตอบของแต่ละตอนไปวิเคราะห์ วิธีการสร้างแนวคำถาม จะเป็นการกำหนดปัญหาย่อย ๆ เพื่อตั้งคำถามจะเหมือนกับแนวคำถามของการสัมภาษณ์ระดับลึก ก่อนจะกำหนดคำถามใดขึ้นมา ต้องคำนึงถึง วัตถุประสงค์ของงานวิจัยก่อนแล้วทำการศึกษาทฤษฎี แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะต้องมีการรอบการวิจัย จะตั้งคำถามใดขึ้นมาต้องนำวัตถุประสงค์การวิจัยมาพิจารณาเสมอ นั่นคือนำวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อไปจำแนกแตกเป็นตัวแปรแล้วสร้างเป็นคำถาม คำถามแต่ละคำจะมีปริศนาในตัวเองว่าทำไมเป็นอย่างนี้ เพราะอะไร อย่างไร การเรียงคำถามจะเริ่มจากคำถามที่เบาๆ ง่ายต่อการเข้าใจ เพื่อสร้างบรรยากาศให้คุ้นเคยระหว่างนักวิจัยกับผู้ร่วมสนทนา คำถามหลักจะอยู่ในช่วงกลางของการสนทนา เพราะเมื่อผู้ร่วมวงคุ้นเคยบรรยากาศจะได้คำตอบละเอียดมากขึ้น จะมีการแสดงความคิดเห็นมากขึ้น ไม่ประหม่า กล้าที่จะแสดงความคิด คำถามในตอนท้ายการสนทนาจะเป็นคำถามง่ายๆ เพื่อผ่อนคลาย ถ้าในวงสนทนามีบรรยากาศการคุยกันแบบธรรมชาติ มีปฏิริยาโต้ตอบกันจะเป็นสิ่งที่ดี จะช่วยให้ได้รายละเอียดในทางลึกยิ่งขึ้นยังมีบรรยากาศแบบพลวัตรของกลุ่มมากขึ้นเท่าใดจะได้ข้อมูลที่ละเอียดมากขึ้นเท่านั้น บรรยากาศของกลุ่มจะเป็นธรรมชาติ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือตอบโต้กันน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับสิ่งสำคัญ ดังนี้ (โยธิน แสงวงศ์, 2536)

1) หัวข้อศึกษา การสนทนากลุ่ม ไม่ใช่จะเหมาะกับงานวิจัยทุกเรื่อง แต่มีข้อจำกัดคือ จะเหมาะกับการเจาะประเด็น เพื่อศึกษาเหตุผล แนวคิด หรือปรากฏการณ์บางเรื่องเท่านั้น เพราะเป็นการพูดคุย ชักถาม เฉพาะกลุ่มที่คาดว่าจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่สนใจ ถ้าหัวข้อที่ศึกษา เลือก

ผู้ร่วมสนทนาไม่มีประสบการณ์ หรือไม่เกี่ยวข้องในประเด็นที่อยากรู้ ข้อมูลที่ได้จะไม่ชัดเจนได้ เนื้อหาน้อย เพราะผู้ตอบไม่มีความรู้ในเรื่องที่ชวนคุย

2) แนวคำถามและการเรียงคำถาม สิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บรรยากาศของกลุ่มราบรื่น ไม่เครียด มีการถกปัญหากันแบบจับเข้าคุยกันที่แท้จริง เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างจริงจังและจริงใจ ถ้าคำถามวกวน ถามแล้วผู้อยู่ในวงจับประเด็นไม่ได้ คำถามไม่ชัดเจนหรือถามโดยภาษาวิชาการเกินไป ผู้อยู่ในกลุ่มไม่เข้าใจ ไม่รู้ว่าถามเรื่องอะไร บรรยากาศจะเงียบ ขั้นตอนการเรียงคำถาม ต้องเรียงให้ต่อเนื่อง “คำ” ที่ใช้ในแนวคำถามควรใช้คำง่าย ๆ เขียนเป็นสำนวนพูด จะช่วยให้พิธีกรอ่านเข้าใจ จะช่วยให้การถามสะดวกและสมาชิกกลุ่มเข้าใจง่าย ก่อนที่จะมีการใช้แนวคำถามจริง ต้องมีการทดสอบแนวคำถามว่าการเรียงคำถามเป็นอย่างไร “คำถาม” ยากหรือไม่ ผู้ฟัง เข้าใจหรือไม่

3) สมาชิกที่ถูกเลือกเข้าร่วมสนทนา ในการเลือกคนเข้าร่วมสนทนาจะมีหลักเกณฑ์ แม้ว่าทุกคนจะเข้าข่ายแต่มักจะพบว่า บรรยากาศของกลุ่มจะมีอย่างน้อย 1 คน นั่งเงียบไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น และจะมี 3-4 คน พูดเสมอและอีกอย่างน้อย 1 คน จะพูดเสมอเรื่องทุกประเด็น อาจเรียกได้ว่าเป็น “ดาวพูด” อย่างไรก็ตามในกลุ่มของผู้หญิงพบว่าส่วนใหญ่จะนั่งเงียบทุกคนจะคอยฟังคำถามแต่ไม่ค่อยตอบ พิธีกรมักถามไปเรื่อย ๆ คนเชิญมาก็นั่งฟังหรือตอบบ้าง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมีน้อย หากกลุ่มมีลักษณะดังนี้ ไม่ใช่สมาชิกไม่อยากจะตอบหรือไม่อยากมีส่วนร่วม แต่เนื่องมาจากความประหม่าและความไม่เข้าใจ เชิญมาเพื่ออะไร เพราะผู้ให้ข้อมูลอาจคุ้นเคยกับการรับฟังข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ คุ้นเคยกับการนั่งฟังข้าราชการหรือบุคคลภายนอกมาให้ความรู้ ไม่กล้าโต้แย้งหรือตอบคำถาม คิดว่ามานั่งคุยกับ “นาย” ทั้ง ๆ ที่ตอนไปเชิญบอกว่าจะเชิญไปร่วมแสดงความคิดเห็น แต่เมื่อถึงวันนัดคนที่เป็นพิธีกรแต่งตัวสวย วางท่าเป็นผู้รู้ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวชนบทที่มีฐานะทางการศึกษาและเศรษฐกิจอยู่ในระดับที่ยากจน จะประหม่าไม่พูด มัวนั่งฟัง จะมีเพียงบางคนที่กล้าพูดแต่จะพูดเพียงเล็กน้อย จะพูดเมื่อถามรายงานตัว ดังนั้นในขั้นตอนการเลือกคนเข้ากลุ่มต้องบอกรายละเอียดว่า เชิญไปแสดงความคิดเห็นร่วมกับคนอื่น ๆ ที่เลือกไว้ ถ้ามีรายชื่อให้บอกว่าในกลุ่มมีใครบ้าง จะเป็นการช่วยให้ทราบว่ามีใครบ้างที่ไม่ประสงค์ร่วมวงสนทนา เพราะถ้าคนไม่เป็นมิตรอยู่ในวงสนทนาเดียวกัน บรรยากาศกลุ่มอาจจะเงียบเพราะต่างฝ่ายต่างไม่พูดทำให้จับสาระไม่ได้ในทางตรงกันข้ามหากต่างฝ่ายต่างหาเหตุผลมาได้แย้งซึ่งกันและกัน จะเป็นการเพิ่มความแตกร้าวของกลุ่มฯ ในวันนัดนักวิจัยไม่ควรบอกประเด็นหลักที่จะเจาะ เพราะเป็นแก่นของความอยากรู้ อาจมีการซักซ้อมเตรียมคำตอบ หรืออาจไม่ไปร่วมวงสนทนา

ในกลุ่มสนทนาจะมีคนไม่ค่อยพูดอย่างน้อยหนึ่งคน เหตุผลที่ไม่พูดมีหลายประการ จากประสบการณ์คิดว่า เนื่องมาจากคำตอบที่จะตอบอาจเหมือนกับคำตอบที่คนอื่นพูดมาแล้ว บางครั้ง

นี่ก็อยากตอบ แต่คนอื่นพูดเร็วกว่า ถ้าพูดที่หลังเกรงว่าจะอาจจิงนั่งเงียบ เมื่อพิธีกรรมอาจอธิบายรายละเอียดได้ ดังนั้น การกระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็น ขึ้นอยู่กับวิธีการของพิธีกรด้วย พิธีกรต้องรู้จักยับยั้งคนที่พูดมาก แต่กระตุ้นคนที่ไม่ค่อยพูดให้กล้าแสดงความคิดเห็น วิธียับยั้งคนที่พูดมากก็ต้องปล่อยให้พูดพรวดไป พิธีกรต้องไม่สบตา ควรหันหน้าไปหาคนที่ไม่ค่อยพูด เขาจะทราบที่เราสนใจ จะพูดและตอบตามหลักที่ว่า “ถ้าคนคุยกัน การมองตากัน เป็นการให้เกียรติซึ่งกันและกัน และจะเกิดการตอบโต้ประเด็น”

4) สถานที่นั่งสนทนากลุ่ม มีความสำคัญมาก เพราะผู้ร่วมกลุ่มต้องใช้ความคิด ใช้สมาธิในการฟังคำถาม การจัดกลุ่มควรเลือกสถานที่ให้เป็นที่เงียบ ปลอดภัย ไม่มีกลิ่น หรือเสียงรบกวน อากาศถ่ายเทสะดวก ควรเป็นที่ทุกคนรู้จัก สามารถป้องกันไม่ให้บุคคลอื่นเข้ารบกวน ถ้าจัดในชนบทจะใช้ศาลาวัด ไม่มีกลิ่นรบกวนจากคอกปศุสัตว์ การนั่งสนทนาอาจจัดเป็นวงกลมนั่งบนพื้น หรือนั่งบนเก้าอี้ และมีโต๊ะกลางแบบนั่งทานอาหารก็ได้ เช่น ลักษณะโต๊ะจีน

5) การเข้ามาข้องเกี่ยวหรือร่วมวงของบุคคลภายนอก การรบกวนจากบุคคล ภายนอก เป็นสิ่งที่ไม่ควรให้เกิดขึ้น เมื่อมีบุคคลภายนอกมาแทรกแซง โอกาสที่จะทำให้ “วงแตก” มีมาก ผู้ที่มาโดยไม่ได้รับเชิญมักจะร่วมแสดงความคิดเห็น เป็นการรบกวนความคิดของคนอื่น

บทบาทของพิธีกรในการนำสนทนา พิธีกรนับว่าเป็นบุคคลสำคัญที่สุดเป็นผู้ที่ชวนคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของกลุ่มจะได้เนื้อหามากน้อยอย่างไรขึ้นอยู่กับความสามารถของพิธีกร พิธีกรต้องมีบุคลิกเป็นคนช่างพูด เข้ากับบุคคลได้ทุกระดับ ควรพูดภาษาที่สมาชิกในกลุ่มใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทราบรายละเอียดของการวิจัยว่าศึกษาเรื่องอะไรต้องถามตามแนวคำถามอย่างละเอียด เป็นบุคคลที่มีไหวพริบดี สามารถยกประเด็นที่เกิดจากการสนทนามาตั้งเป็นคำถามใหม่ซักถามต่อไปได้ มิใช่ยึดเฉพาะในแนวของแนวคำถามเท่านั้น เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศกลุ่มให้เป็นกันเอง และเพื่อช่วยลดอาการประหม่าของสมาชิก การมีของขบเคี้ยวและน้ำเย็น จะช่วยให้บรรยากาศดูสบายมากขึ้น ของขบเคี้ยวจะจัดเป็นที่ให้สะดวกแก่การหยิบ ชนิดของขบเคี้ยวจะขึ้นอยู่กับเพศ วัย และฐานะของกลุ่ม เช่น อาจเป็นหมากพลู ผลไม้หรือขนมหวาน และเพื่อให้ได้รายละเอียดในทางลึก อาจมีการแสดงรูป สาทิต ทดลองชิม ให้จับต้องสิ่งของ หรือมีตัวอย่างวัตถุ อุปกรณ์ ให้ดูจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับวัตถุประสงค์ในการศึกษามากยิ่งขึ้น

4.1.4 การสัมภาษณ์เชิงแบบเจาะลึก (Indepth Interviews) เป็นวิธีที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เราคิดว่าเป็นผู้รู้ ขั้นตอนที่สำคัญ คือ การค้นหาผู้ที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูล วิธีนี้เหมาะกับการศึกษาเฉพาะกรณี ทำให้นักวิจัยได้ข้อมูลละเอียด การสัมภาษณ์จะไม่มีโครงสร้าง ทำให้ยืดหยุ่นได้ ในการสัมภาษณ์นักวิจัยต้องมีแนวคำถามไว้บ้าง โดยเฉพาะประเด็นที่ต้องการพิสูจน์สมมติฐาน แนวคำถามมีประโยชน์เพื่อช่วยจำ ทำให้การถามราบรื่นเป็นขั้นตอน การบันทึกข้อมูล

ควรทำไปพร้อมกับการสัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์จะทราบแล้วว่านักวิจัยต้องการถามเรื่องอะไร การบันทึกข้อมูลอาจบันทึกลงในสมุดหรือบันทึกเทปขึ้นอยู่กับว่าต้องการรายละเอียดแค่ไหน

4.2 ลักษณะข้อมูลของการวิจัยเชิงคุณภาพ

ข้อมูลที่ได้จะบันทึกในสมุดบันทึกและเทปบันทึกเสียง เมื่อขั้นตอนรวบรวมข้อมูลเสร็จสิ้น ข้อมูลจากเทปจะถอดออกมาเป็นบทสนทนาคำต่อคำ หลังจากนั้นนักวิจัยจะอ่านจากบทบันทึกแล้วคัดเลือกประเด็นที่คิดว่าให้รายละเอียดของเหตุผลได้ดีที่สุดไว้ในแต่ละเรื่องในบัตรรายการ ปัจจุบันจัดระบบข้อมูลด้วยโปรแกรม Ethnograph เมื่อนักวิจัยคัดลอกข้อมูลลงในบัตรรายการหรือกำหนดรหัสในโปรแกรม Ethnograph ที่จำแนกตามหัวเรื่อง หัวข้อและกลุ่มสนทนาแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือทำการวิเคราะห์โดยจะนำเรื่องเดียวกัน หัวข้อเดียวกันมารวมไว้ด้วยกัน แล้วพิจารณาว่าแต่ละกลุ่มมีทัศนะหรือความคิดเห็นที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร เพราะอะไร แล้วเริ่มวิเคราะห์แยกทีละกลุ่ม หลังจากนั้นจะนำมาวิเคราะห์ร่วมกันในภายหลังเพื่อหาความแตกต่าง ๆ ของทัศนะต่าง ๆ นั้น ในการวิเคราะห์ข้อมูลถ้านักวิจัยหลายคนมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน นักวิจัยจะใช้วิธีนั่งประชุม เพื่อหาข้อสรุปของคำตอบ และเหตุผล เพื่อให้ผลงานวิจัยมีคุณภาพและตีความสอดคล้องกัน (สุภางค์ จันทวานิช, 2553; โยชิน แสวงดี, 2536)

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วีรดา ชูลีกราน (2544) ศึกษาแนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี พบว่า แนวทางพัฒนาวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี คือ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิถีชีวิตประชาธิปไตยในสถานศึกษา 2) บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 3) การพัฒนาวิถีชีวิตประชาธิปไตยต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ สม่่าเสมอและต่อเนื่อง 4) ครูควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม 5) ครูต้องฝึกฝนให้นักเรียนได้คิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ และสามารถแก้ปัญหาบนพื้นฐานความถูกต้อง และมีเหตุผลสนับสนุน 6) สถานศึกษาต้องจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย และ 7) ผู้บริหารสถานศึกษาควรยกย่องผู้ที่ปฏิบัติตามวิถีชีวิตประชาธิปไตย

จิรวัดน์ มูลศาสตร์, อินทิรา เรื่องสิทธิ์, รัชณี วีระสุขสวัสดิ์ (2544) ศึกษา พฤติกรรมการใช้สารเสพติดในนักเรียนมัธยม : กรณีศึกษาในโรงเรียนแห่งหนึ่ง จ.อุบลราชธานี พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สารเสพติดที่สำคัญที่สุด คือ ตนเอง ขณะที่ปัจจัยอื่นๆ นั้นเป็นเหตุผลทางอ้อมมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อม, บรรยากาศในโรงเรียน, สภาพครอบครัว, พฤติกรรมการรวมกลุ่ม, และ

การที่ได้ตัวยาม่าง่าย ๆ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการลดหรือเลิกใช้ คือ ความตั้งใจของตนเอง, การตัดสินใจเลิกใช้ของกลุ่มเพื่อน, พยายามเลี่ยงกลุ่มเพื่อนที่มีการใช้, การหาขายได้ยากขึ้น, ไม่มีเงิน, การเข้ามาในโรงเรียนของตำรวจและการคุมตรวจปีสวาะ ปัจจัยเหล่านี้ ส่งผลต่อความถี่บ่อยของการใช้ยาบ้าในแต่ละช่วงเวลา อย่างไรก็ตามในภาพรวมของเด็กนักเรียนมัธยมแล้ว ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่มีการใช้เป็นครั้งคราวสลับกับการใช้ประจำเป็นช่วงๆ เมื่อมีโอกาส ด้านการจัดการกับปัญหาสารเสพติดในโรงเรียน ส่วนใหญ่จะเป็นการรณรงค์ ให้ความรู้ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างนักเรียนกล่าวว่า ไม่ค่อยสนใจและให้ความร่วมมือมากนัก และไม่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของตน ส่วนรูปแบบการดำเนินการอื่น ๆ ของทางโรงเรียนก็ไม่ชัดเจน ขณะที่นโยบายและแนวทางปฏิบัติของทางโรงเรียนก็ยังไม่มีความชัดเจนเช่นกัน

นิรมล ทองใบดี (2545) ศึกษา การบริหารงานปกครองนักเรียนของโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษาในกรุงเทพมหานคร พบว่า ระดับการปฏิบัติงานการบริหารงานปกครองนักเรียนโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา ทั้ง 6 ด้าน คือ 1) การวางแผนงานปกครองนักเรียน 2) การบริหารงานปกครองนักเรียน 3) การส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม 4) การป้องกัน และแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน 5) การดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน 6) การประเมินผลงานการปกครองนักเรียน ส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานจำแนกตามเพศ พบว่า เพศชาย และเพศหญิงมีระดับการปฏิบัติงาน การบริหารงานปกครองนักเรียนอยู่ในระดับมากเท่ากัน เมื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานจำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีหรือเทียบเท่ากับปริญญาโทหรือสูงกว่า มีระดับการปฏิบัติงานการบริหารงานปกครองนักเรียนอยู่ในระดับมากเท่ากัน

ชัยณรงค์ ศรีสุข (2545) ศึกษา คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยรวมนักเรียนหญิง มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยรวม และเป็นรายด้าน 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก ยกเว้นนักเรียน โดยรวมมีความซื่อสัตย์สุจริตอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนนักเรียนชายมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์โดยรวม และเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง นักเรียนหญิงมีค่าเฉลี่ยคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์โดยรวม และเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน มากกว่านักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ณัฐนนท์ ประชุม (2545) ศึกษา สภาพปัญหาทางเสพติดในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตเทศบาลนครอุดรธานี พบว่า อุปสรรคในการแก้ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตเทศบาลนครอุดรธานี มีดังนี้ โรงเรียนและผู้ปกครองไม่ได้

ร่วมกันนำผู้เสียหายไปบำบัดรักษาอย่างจริงจัง ขาดความร่วมมือระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนในการ แก้ปัญหายาเสพติด ดำรงไม่ได้เข้าไปปราบปรามผู้ติดยาเสพติดใน โรงเรียนอย่างจริงจัง ครู อาจารย์ มุ่งสอนแต่วิชาการ ผู้ปกครองไม่สนใจยาเสพติด นักเรียนไม่ให้ความร่วมมือ ระบบดูแลและ ช่วยเหลือนักเรียนไม่ได้ปฏิบัติอย่างจริงจัง ครูอาจารย์ไม่สนใจปัญหาเสพติด ครูไม่ได้สอดแทรก ปัญหาเสพติดในการเรียนการสอน ผู้บริหารไม่สนใจปัญหาเสพติด แนวทางสำหรับกำหนด ยุทธศาสตร์ด้านการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติดในสถานศึกษามีแนวทาง ดังนี้ ผู้บริหารและ ครูจะต้องสนใจปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดใน โรงเรียนมากขึ้น ครูและผู้ปกครองจะต้อง ร่วมมือกันสอดส่องดูแลความประพฤติของนักเรียน โดยเฉพาะปัญหาเสพติด โรงเรียน ผู้ปกครอง ดำรงจะต้องร่วมมือกันป้องกัน และปราบปรามผู้นำยาเสพติดมาขายใน โรงเรียนอย่างจริงจัง และ สม่าเสมอ โรงเรียนจะต้องร่วมมือกับสาธารณสุขในการตรวจปัสสาวะเด็กนักเรียนเพื่อหาสารเสพติด นำเด็กนักเรียนที่ติดยาเสพติดไปบำบัดรักษาและฟื้นฟูสภาพร่างกาย และจิตใจ จัดกิจกรรมกีฬา นันทนาการ หรือกิจกรรมด้านประเพณีใน โรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

ธีระพล บุญธรรม (2546) ศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสพยาบ้าของนักศึกษาในวิทยาลัย สังกัดกรมอาชีวศึกษา จังหวัดหนองคาย พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุต่อการเสพยาบ้า ได้แก่ อิทธิพลจากเพื่อนที่เสพยาบ้า และความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง 1) อิทธิพลจากเพื่อนที่เสพยาบ้า เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุ โดยทางตรงต่อการเสพยาบ้า สถานศึกษาควรจัดกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างการรู้จักคบเพื่อนที่ดี การให้ความสำคัญกับการรู้จักการปฏิเสธเพื่อนหากถูกชักชวน ในทางที่ไม่เหมาะสม นักศึกษาได้ใช้ความสามารถของตนเองสร้างความมั่นใจ และกล้าแสดงออก ในสิ่งที่ถูกต้อง 2) ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุ โดย ทางตรงต่อพฤติกรรมการเสพยาบ้า สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรู้สึกมีคุณค่าใน ตนเอง การสร้างจริยธรรมที่ดี เช่น โครงการส่งเสริมคุณค่าในตนเองให้กับนักศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ นักศึกษาได้ใช้ความสามารถของตนเอง สร้างความมั่นใจและกล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง

พิศิษฐ์ ชินชัยพงษ์ (2546) ศึกษาการประเมิน โครงการพัฒนาจริยธรรมเพื่อป้องกันและ แก้ไขปัญหาเสพติดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 พบว่า 1) การประเมินโครงการพัฒนาจริยธรรมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาของนักเรียน ครู และผู้บริหาร ด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต อยู่ในระดับ “ดี” ผลการประเมิน โครงการด้านปัจจัยอยู่ในระดับ “ดี” หัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสามอันดับแรกเรียงตามลำดับ คือ “กิจกรรมกตัญญูคุณเวทิตี” “ความเหมาะสมของวิทยากรในการอบรม” “กิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม” ผลการประเมินโครงการด้านกระบวนการในภาพรวมอยู่ในระดับ “ดี” หัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสามลำดับแรก คือ “วิทยากรมีความสามารถในการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน” “กิริยาท่าทาง ความเป็นกันเอง

และความจริงใจของวิทยากร” และ “เกมหรือกิจกรรมที่ใช้ประกอบการบรรยายเหมาะสมกับเนื้อหา” ผลการประเมิน โครงการด้านผลผลิต ในภาพรวมอยู่ในระดับ “ดี” หัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสามลำดับแรก อยู่ในระดับ “ดีมาก” คือ “นักเรียนมีความภูมิใจในพระมหากษัตริย์ไทย” “นักเรียนมีความภูมิใจที่เป็นคนไทย” และ “นักเรียนมีความภูมิใจที่นับถือศาสนาพุทธ” 2) พฤติกรรมของนักเรียนหลังผ่านการอบรม อยู่ในระดับ “มาก” พฤติกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูง อยู่ในระดับมากที่สุด “มากที่สุด” คือ “ความรักและเคารพบิดามารดา” และอยู่ระดับ “มาก” คือ “ความรักและเคารพครู” “การลด ละ เลิก อบายมุขและสารเสพติด” และ “การเชื่อฟังบิดามารดา”

สุพัตรา หอมทอง (2547) ศึกษา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยนักเรียนมีส่วนร่วม เพื่อสร้างเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัย พบว่า ในส่วนที่เป็นข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยนักเรียนมีส่วนร่วมสรุป บางประเด็นได้ ดังนี้ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกสาระการเรียนรู้ ครูควรส่งเสริมสนับสนุน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันวางแผน ในเรื่องกำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อและการประเมินผล การจัดกิจกรรม การเรียนการสอนที่ ส่งเสริมการแสดงออกทั้งการเป็นผู้นำและผู้ตาม ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูควร ให้นักเรียนทุกคนได้แสดงความสามารถ แสดงความคิดเห็น ออกแบบวิธีการเรียนการสอนให้นักเรียน ได้ลงมือปฏิบัติจริงอย่างมีอิสระ โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้กำกับดูแลนักเรียนให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม ตลอดจนให้คำยกย่อง ชมเชย ครูควรเปลี่ยนบทบาทในการสอนแบบเป็นผู้บอกความรู้ทั้งหมดมา เป็นการให้โอกาสนักเรียนได้คิด ได้ตอบด้วยเหตุผล ด้วยการให้คำถามเป็นสื่อประกอบการจัด กิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกัน ขอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ขอมรับกฎเกณฑ์ หรือเงื่อนไขที่กลุ่มร่วมกันกำหนด ตลอดจนรู้จักเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน ครูควรจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กกล้าแสดงออกจนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญ ต่อหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ มีการวางแผนอย่างเป็นระบบก่อนว่าควรจะให้เด็กได้เข้าร่วมในกิจกรรม เมื่อใดและเข้าไปเพื่อจุดประสงค์ใดอย่างชัดเจน

เยาวภา ประคองศิลป์ (2547) ศึกษาการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบ ประชาธิปไตยของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัย พบว่า ด้านนโยบายของโรงเรียน มีประเด็นที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การกำหนดนโยบายที่จะฝึกฝนให้นักเรียนในการ ปกครองตนเอง ได้แก่ การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้สิทธิเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียนของ โรงเรียนและห้องเรียน ด้านการเรียนรู้ที่ครูจัดให้นักเรียน มีประเด็นที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มากที่สุด 2 ประเด็น คือ การสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เป็นประชาธิปไตยโดยครูเปิดโอกาส ให้นักเรียนซักถาม แสดงความคิดเห็น และพยายามสร้างบรรยากาศในห้องเรียน มีความเป็นกันเอง

อบอุ่นและเป็นมิตร ด้านการให้นักเรียนมีส่วนร่วมปฏิบัติ มีประเด็นที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เป็นลำดับแรก คือ นักเรียนมีโอกาสเลือกเข้าร่วมกิจกรรมชุมนุมหรือชมรมของโรงเรียน ได้อย่างอิสระ ตามความสนใจอย่างแท้จริง แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของการศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปได้ว่าการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ควรมีหลักสูตรและคู่มือการสอนประชาธิปไตย โดยมีเนื้อหาสาระเน้นอุดมการณ์และคุณค่าของประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพและบทบาทหน้าที่ของประชาชน และสถาบันทางการเมือง ประวัติความเป็นมาของการเมืองการปกครองของไทย การจัดการเรียนการสอนควรใช้เทคนิควิธีการที่หลากหลาย ครูผู้สอนสามารถบูรณาการการเรียนรู้ สำหรับกิจกรรมการเรียนรู้ในและนอกโรงเรียน ควรมีการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับประชาธิปไตยในสถานศึกษาเป็นประจำและต่อเนื่อง มีการวางแผนการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียนและให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม เน้นกิจกรรมที่ฝึกให้นักเรียนได้ปกครองตนเอง การให้นักเรียนในโรงเรียนได้แสดงความคิดเห็นเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน

แสงดาว มาตรนอก (2547) ศึกษา การพัฒนารูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ในโรงเรียนมัธยมศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงเรียนธารปราสาทเพชรวิทยา อำเภอโนนสูง จังหวัด นครราชสีมา พบว่า ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนที่หนึ่ง พบว่า ภาพรวมและสถานการณ์ ยาเสพติดของโรงเรียนมีการแพร่ระบาดอย่างต่อเนื่อง มีสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งของโรงเรียนที่เอื้อต่อการแพร่ระบาดของยาเสพติด โรงเรียนได้เริ่มใช้มาตรการเบื้องต้นในการจัดการกับปัญหาด้วยการรณรงค์สร้างความตระหนักให้กับนักเรียนเพื่อให้ทราบถึงโทษของยาเสพติด และมีการดำเนินโครงการอบรมศีลธรรม “ค่ายพุทธบุตร” โครงการโรงเรียนสีขาว โครงการ “เพื่อนเตือนเพื่อน” โครงการค่ายพุทธธรรม ส่วนที่สอง ปัญหาอุปสรรค ข้อขัดแย้ง ข้อท้าทายของการดำเนินการโครงการต่างๆ ส่วนใหญ่ใช้แนวคิดทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักการปลูกจิตสำนึกและการประสานความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัวและชุมชน ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นเกิดจากการกำหนดบทบาทภารกิจของภาคส่วนต่าง ๆ ปัญหาด้านงบประมาณ และปัญหาการปฏิเสธยาเสพติดของชุมชน ส่วนที่สาม รูปแบบที่เหมาะสมในการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดซึ่งเป็นผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ และข้อท้าทายตลอดจนหาระดับความสอดคล้องกับหลักและวิธีการทางสังคมสงเคราะห์ โดยแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบการบูรณาการระหว่างระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนกับงานสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (Case Work) 2) รูปแบบการผสมผสานระหว่างกระบวนการแนะแนวกับงานสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน (Groups Work) 3) รูปแบบการผสมผสานความร่วมมือในชุมชนกับงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน (Community Work)

คณะผู้วิจัยสถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา (ไอเอฟดี) (2548) ศึกษา รูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม พบว่า มีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง มิได้มีเพียงปัจจัยด้านการสอนในชั้นเรียนเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวกับการบริหารจัดการของสถานศึกษาที่มีบทบาทค่อนข้างมาก รวมถึงปัจจัยภายนอกสถานศึกษาที่ต้องมีส่วนเสริม และสนับสนุนสถานศึกษาในการพัฒนารูปแบบการสอนคุณธรรมจริยธรรม เช่น บทบาทและแนวทางการดำเนินงานของเขตพื้นที่การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และรัฐบาล โดยจะดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ และศักยภาพของหน่วยงาน ทำงานสนับสนุนเกื้อกูลกัน ไม่ซ้ำซ้อน และต่อเนื่อง จึงจะมีส่วนเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนารูปแบบการสอนคุณธรรมจริยธรรม ได้อย่างเกิดผล ซึ่งแนวทางระดับสถานศึกษา โดยสถานศึกษาควรดำเนินงานต่าง ๆ อย่างสอดคล้องกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านผู้บริหารสถานศึกษา ด้านบริหารจัดการสถานศึกษา ด้านบริหารบุคลากร ด้านระบบสนับสนุน การเพิ่มประสิทธิภาพงานสอน ด้านบริหารกิจกรรมสำหรับผู้เรียน ด้านการพัฒนางานสอนคุณธรรมจริยธรรมร่วมกันของกลุ่มครู ด้านการจัดการเรียนการสอนของครู ซึ่งจะต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม มีการวิเคราะห์ทรัพยากร ระบุและสนับสนุนทรัพยากรที่มีในสถานศึกษา และองค์กรในพื้นที่/ชุมชน ได้อย่างคุ้มค่า/เกิดประโยชน์สูงสุด

จำลอง ทิงสุข และคณะ (2549) ศึกษาการประเมินโครงการการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนบ้านตะเคียน อำเภอท่งเมือง จังหวัดลำปาง เขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า ผลการประเมินความพร้อมด้านปัจจัยการดำเนินงาน มีความพร้อมอยู่ในระดับมาก 3 เรื่อง คือ ความรู้ ความเข้าใจของผู้บริหารและครู ในเนื้อหาการจัดการกิจกรรม ครูมีจำนวนเพียงพอ และเหมาะสมต่อการดำเนินงาน มีการใช้วัสดุอุปกรณ์ดำเนินงาน ได้อย่างเหมาะสม ด้านผลสำเร็จตามเป้าหมายของการดำเนินงาน ประสบผลสำเร็จ พบว่า ประสบผลสำเร็จในระดับมาก 6 เรื่อง คือ ผ่านเกณฑ์ที่น่าพอใจ คือ โครงการนี้ทำให้นักเรียนปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน ชุมชน สังคม ได้ถูกต้อง โครงการนี้ทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจสามารถปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง โครงการนี้ทำให้นักเรียนซื่อสัตย์ต่อตนเอง และผู้อื่น โครงการนี้ทำให้นักเรียนรู้จักเสียสละ และช่วยเหลือผู้อื่น โครงการนี้ทำให้นักเรียนมีสัมมาคารวะต่อครู อาจารย์ และบุคคลทั่วไป โครงการนี้ทำให้นักเรียนรับผิดชอบต่องาน และหน้าที่ ผลสำเร็จด้านความพึงพอใจเกี่ยวกับการดำเนินงานตามโครงการ พบว่า อยู่ในระดับมาก 6 เรื่อง คือ โครงการมีการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ มีกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน มีการปรับปรุงการดำเนินงานตามความเหมาะสม ผลสำเร็จของโครงการเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ มีการแก้ไขปัญหาอุปสรรคได้ทันการณ์ มีงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน เพียงพอเหมาะสม

ภูมิธำสมภพ (2550) ศึกษา แนวทางพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ของนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 3 พบว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในประเด็นความมีวินัยมีความรับผิดชอบและการปฏิบัติตนตามหลักธรรมเบื้องต้น ได้แก่ การแต่งกายเรียบร้อยและถูกระเบียบและไม่ลักขโมยทรัพย์สิน ไม่พูดโกหกและกล้ายอมรับความจริง รักษาคำพูดและปฏิบัติตามคำสัญญาและไม่เอาความคิดเห็นของผู้อื่นเป็นของตน ความกตัญญูกตเวที ได้แก่ แสดงออกถึงความรักและความเคารพพ่อแม่ เคารพเชื่อฟังครูอาจารย์ ปฏิบัติตามคำสั่งสอน ของพ่อแม่และครูอาจารย์ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ชุมชนและครอบครัว ความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ ได้แก่ รู้จักให้เพื่อส่วนรวมและผู้อื่นและแบ่งปันทรัพย์สินและสิ่งของ ให้แก่ผู้อื่น แสดงออกถึงการมีน้ำใจและช่วยเหลือผู้อื่นและเสียสละต่อผู้ด้อยโอกาส และไม่เอาเปรียบผู้อื่น ความประหยัด ได้แก่ รู้จักใช้ทรัพย์สินสิ่งของของโรงเรียนอย่างประหยัด ใช้อุปกรณ์ การเรียนอย่างประหยัด เข้าร่วมกิจกรรมประหยัดของโรงเรียน รู้จักใช้น้ำ ไฟฟ้าและสาธารณูปโภค ที่โรงเรียนและบ้านอย่างประหยัดและรู้จักการออมเงินและใช้เงินอย่างประหยัด การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในประเด็นของความภูมิใจในความเป็นไทยและดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย ได้แก่ แสดงออก ถึงความรักชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ชอบเรียนรู้และสนใจในภูมิปัญญาไทยของท้องถิ่นของตน เรียนรู้และสนใจศิลปวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่นของตนเองสามารถเผยแพร่ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้และแสดงออกถึงความรักและความห่วงใยในศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาไทย

มานพ คณะโต (2550) ศึกษาโครงการศึกษาศานุการณณ์และการแก้ไขปัญหายาเสพติดใน สถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า กลุ่มนักเรียนซึ่งยังเป็นเยาวชนในสถานศึกษายังคงเป็น กลุ่มเสี่ยง และเริ่มลองใช้ยาเสพติด ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของเครือข่ายพัฒนาวิชาการฯ ในปี 2550 ระบุชัดเจนว่าอายุที่เริ่มใช้ยาเสพติด ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ ช่วงอายุที่เป็นเยาวชน ดังนั้น มาตรการป้องกันการใช้ยาเสพติด ในสถานศึกษาจึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำอย่างเร่งด่วน กิจกรรม การแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ข้อมูลจากการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ยาเสพติดโดยตรงมีการรับรู้ในหมู่นักเรียนทั่วไป ทำให้มาตรการเพื่อนช่วยเพื่อนน่าจะมี ประสิทธิภาพต่ำ จึงควรสร้างมาตรการทางบวก และสนับสนุนกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนให้มากขึ้น ทั้งนี้ ควรต้องหามาตรการดำเนินการกับปัจจัยเสี่ยงสำคัญ 3 ประการ คือ พฤติกรรมการดื่มสุรา การ สูบบุหรี่ รวมทั้งการต้องเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิดกับนักเรียนที่มีที่พักอาศัยใกล้กับสถานบันเทิง

ศักดิชัย นิรัญทวิ และคณะ (2550) รายงานการประเมินการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ให้ได้ผลนั้น ต้องเริ่มที่การพัฒนากระบวนการคิดเกี่ยวกับตัวคุณธรรมจริยธรรม และระบบที่เกี่ยวข้อง อย่างเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายจากส่วนกลางสู่โรงเรียน จากผู้กำหนดนโยบายสู่ผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียน

ด้วยการผลักดันให้ศูนย์กลางการดำเนินงานอยู่ที่ตัวนักเรียนเอง โดยครูจะต้องทำหน้าที่เป็นฝ่ายสนับสนุนให้นักเรียนมีความเข้มแข็งในการจัดการกับสิ่งที่เขาเห็นว่าควรปรับปรุง ในระดับนักเรียน การที่นักเรียนส่งงานไม่ตรงเวลา ไม่มีสัมมาคาราวะ พูดยาไม่สุภาพกับครู ซึ่งเป็นเรื่องของคุณภาพจิตใจที่จะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมหรือไม่ มีการเรียนรู้หน้าที่ของตนเองตามสถานะที่พึงเป็น พึงตระหนักรู้สำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเท่าเทียมและเท่าทัน

อภาศิริ สุวรรณานนท์ และคณะ (2550) ศึกษา ปัจจัยด้านบุคคลที่มีผลต่อการติดยาเสพติดซ้ำ แนวทางในการกำหนดนโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหาการติดยาเสพติดซ้ำ ด้านการบำบัดฯ ต้องมีกิจกรรมการให้คำปรึกษา กิจกรรมกระตุ้นให้ผู้ป่วยรู้จักคิดวิเคราะห์ไตร่ตรอง และรู้จักตนเอง สามารถวางแผนเป้าหมายและเกิดแรงจูงใจทางบวกต่อการดำเนินชีวิต เจ้าหน้าที่ในสถานบำบัดฯ ต้องดูแลอย่างเต็มที่ มีการพัฒนารูปแบบและเวลาที่ใช้ในการบำบัดที่เหมาะสมกับลักษณะผู้ป่วย ซึ่งมีภูมิหลังหรือบุคลิกลักษณะที่ต่างกัน ส่วนฝ่ายปราบปรามผู้ค้ายาเสพติดต้องดำเนินงานอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง พร้อมประชาสัมพันธ์ให้ทราบทั่วกัน เร่งรัดการจับกุมโดยเฉพาะผู้มีอิทธิพล ผู้ค้ารายใหญ่มากกว่ารายย่อย พร้อมเพิ่มบทลงโทษให้มากขึ้น การป้องกันยาเสพติดต้องมีการณรงค์ให้ความรู้ประชาชน และเยาวชนอย่างต่อเนื่อง เน้นการส่งเสริมการศึกษา การปลูกฝังวิธีคิด ความเกรงกลัวบาป หรือจริยธรรมให้เด็กเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว การป้องกันการเสพติดซ้ำในกลุ่มผู้ที่เลิกยาเสพติดได้ ทุกฝ่ายต้องยอมรับว่าผู้ป่วยเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เปิดโอกาสให้เขามาร่วมกิจกรรมในชุมชน พร้อม ๆ กับการสร้างอาชีพและรายได้ โดยชุมชนควรมีศูนย์กลางที่ทุกฝ่ายร่วมมือกัน ฟันฟู ดูแล และพัฒนาศักยภาพผู้ติดยาเสพติดหลังจากผ่านการบำบัดฯ มาแล้ว

เยาวรัตน์ ศรีพราย (2551) ศึกษา รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในจำนวน 10 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ดำเนินการส่งเสริม 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ในรูปแบบต่าง ๆ การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับโครงการของในหลวง และกิจกรรมการส่งเสริมการเป็นพลเมืองดีของสังคม 2) ด้านการเคารพรักษา ขนบธรรมเนียมประเพณีดำเนินการส่งเสริม 2 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี และกิจกรรมวันสำคัญทางวัฒนธรรมประเพณี 3) ด้านการเชื่อฟังบิดามารดา ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ดำเนินการส่งเสริม 2 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมเกี่ยวกับสถาบันครอบครัว และกิจกรรมส่งเสริมให้เยาวชนรักพ่อแม่ บูชาครูอาจารย์ 4) ด้านการมีกิริยาวาจาสุภาพ ดำเนินการส่งเสริม 2 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมด้านกิริยามารยาทงามของเยาวชน กิจกรรมด้านกิริยาวาจาสุภาพของเยาวชน 5) ด้านความกตัญญูกตเวที เคารพผู้ใหญ่ ดำเนินการส่งเสริม 2 กิจกรรม

ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมความกตัญญูกตเวทียของเยาวชน และกิจกรรมส่งเสริมการแสดงความสามารถ
 ผู้ใหญ่ของเยาวชน 6) ด้านความมีระเบียบวินัย และรักษาความสะอาด ดำเนินการส่งเสริม 2 กิจกรรม
 ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมวินัยของเยาวชน และกิจกรรมส่งเสริมการรักษาความสะอาดในชุมชนของเยาวชน
 7) ด้านความอดทนขยันหมั่นเพียร ดำเนินการส่งเสริม 2 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมความ
 อดทนของเยาวชน และกิจกรรมส่งเสริมความขยันหมั่นเพียรของเยาวชน 8) ด้านความประหยัด
 และเก็บออม ดำเนินการส่งเสริม 2 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมความประหยัดของเยาวชน และ
 กิจกรรมส่งเสริมการเก็บออมของเยาวชน 9) ด้านความซื่อสัตย์ มีน้ำใจเป็นนักกีฬา ดำเนินการส่งเสริม
 2 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมความซื่อสัตย์ของเยาวชน และกิจกรรมส่งเสริมความมีน้ำใจเป็น
 นักกีฬาของเยาวชน 10) ด้านการทำประโยชน์และรักษาสาธารณสุขสมบัติ ดำเนินการส่งเสริม 2 กิจกรรม
 ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมการทำประโยชน์ของเยาวชน และกิจกรรมส่งเสริมการรักษาสาธารณสุขสมบัติ
 ของเยาวชน

ทิพอนงค์ รัชনীลัดดาจิต (2552) ศึกษา การประเมินผลนักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมโดย
 ผู้บริหาร และครู โรงเรียนคาทอลิกในเขตกรุงเทพมหานครตามแนวคิดการประเมินแบบเสริมพลัง
 พบว่า ผู้บริหารและครูดำเนินการประเมินผลด้านคุณธรรมจริยธรรมต่อเนื่อง แต่ไม่ได้ดำเนินการใน
 เรื่องการกำหนดมาตรฐาน/ตัวบ่งชี้/เกณฑ์ด้านคุณธรรมจริยธรรม การพัฒนากลยุทธ์เพื่อให้การปฏิบัติงาน
 ให้บรรลุ มีการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรเกี่ยวกับการดำเนินงานประเมิน โครงการด้าน
 คุณธรรม จริยธรรม

Mork (1967) ได้เสนอแนะการจัดประชาธิปไตยในโรงเรียนแบบใหม่ไว้ ดังนี้ 1) การทำงาน
 การเรียนเป็นไปตามธรรมชาติ ห้องเรียนจัดแบบตามความเหมาะสม ครูและนักเรียนมีอิทธาศัยที่ดี
 และมีความพึงพอใจกัน 2) กฎเกณฑ์ต่างๆ ครูต้องทำความเข้าใจและยินยอมจากนักเรียนเสียก่อน
 โดยยึดให้เหมาะสมกับวัย บุคลิกของแต่ละคน 3) ครูต้องเป็นผู้แนะนำแนวทางเป็นรายบุคคลตาม
 ความแตกต่างของแต่ละบุคคล เพื่อก่อประโยชน์แก่นักเรียนในวัยเด็กและเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่
 4) การจัดบทเรียนประสบการณ์ต้องเหมาะสมตาม โอกาส ขอบเขตและระดับความสามารถ ความสนใจ
 ของตน 6) การจัดประสบการณ์ประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้ง การเคารพในตำแหน่งหน้าที่การ
 ทำงานเป็นกลุ่ม การยอมรับการตัดสินใจของผู้แทน การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล 7) การ
 แสดงความพอใจในตัวบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีความแตกต่างไปจากตนทั้งในด้าน ศิวีติ ศาสนา
 ประเพณีและความสามารถ 8) สอนให้นักเรียนได้มีการตัดสินใจด้วยวิธีการประชาธิปไตยและ
 ยอมรับข้อผิดพลาดของตนเอง 9) แบ่งความรับผิดชอบให้นักเรียนรักษาอุปกรณ์ต่าง ๆ ในห้องเรียน
 โดยให้รับผิดชอบเป็นรายบุคคลและเป็นรายกลุ่มตามความสามารถ

Jarolimek (1967) กล่าวถึง การสอนประชาธิปไตยในโรงเรียนว่า นอกจากจะอบรมนักเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อประชาธิปไตยแล้ว ยังต้องฝึกทักษะที่ต้องฝึกหัด ได้แก่ 1) ทักษะทางสังคม คือ การรู้จักทำงานร่วมกัน รู้จักรับผิดชอบ การยอมรับสิทธิของผู้อื่น 2) ทักษะการทำงาน เช่น การตั้งสมมติฐาน การเก็บรวบรวมข้อมูล การเขียนรายงาน การพูดในกลุ่ม 3) ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ได้แก่ การวางแผนร่วมมือกัน การเป็นผู้นำ การตัดสินใจร่วมกันในกลุ่ม และการประเมินผลการทำงานของกลุ่ม 4) ทักษะทางปัญญา ได้แก่ การรู้จักคิด การใช้และการประยุกต์เหตุผลสำหรับการแก้ปัญหา

Hoffman (1970) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูกับจริยธรรม 4 ประการ คือ การมีความรู้สึกผิดชอบ การอดทนต่อสิ่งช่วยวนใจ การยึดหลักแห่งตนและการยอมรับสารภาพผิด ปรากฏว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูให้ความรักความอบอุ่นในช่วง 4-13 ปี มีลักษณะทางจริยธรรม 4 ประการสูงกว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบขาดความรักความอบอุ่น นอกจากนี้ยังพบว่า การให้เหตุผลในการอบรมสั่งสอนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะทางจริยธรรมของเด็ก

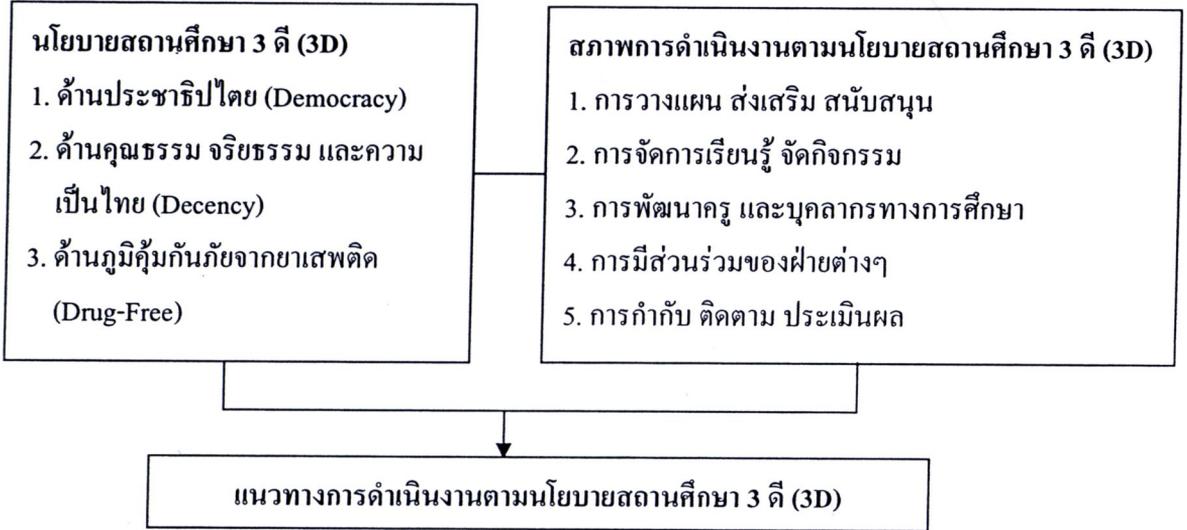
Warshaw (1978) ศึกษาเรื่อง เหตุผลทางจริยธรรมของเด็กเกรด 4 และ 6 ในโรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชาย และหญิง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก ผลการวิจัย พบว่า เพศ ระดับชั้น ไม่มีอิทธิพลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่องค์ประกอบที่น่าสนใจ คือ กลุ่มเพื่อนและอิทธิพลของโรงเรียนอาจส่งเสริมให้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นได้

Thurston (1998) ศึกษาเรื่อง การรักษาคูณธรรม จริยธรรมโรงเรียนชุมชนในชนบท ได้เสนอการดูแลจริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นในการส่งเสริมโรงเรียนให้ปลอดภัยและพัฒนานักเรียน ให้มีความรับผิดชอบในการทำความเคารพและมีจิตใจที่โอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น โดยการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียนให้เป็นแหล่งในการรักษาคูณธรรม จริยธรรมไว้ การสอนทักษะในการแก้ปัญหา ความขัดแย้งในชุมชน โดยการเน้นทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสำหรับการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษา การดำเนินงานตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D) ของโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดเลย จากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ยึดกรอบตามแผนยุทธศาสตร์ตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D) และเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3D ของกระทรวงศึกษาธิการ (2552) ดังกรอบแนวคิดที่แสดงข้างล่าง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย